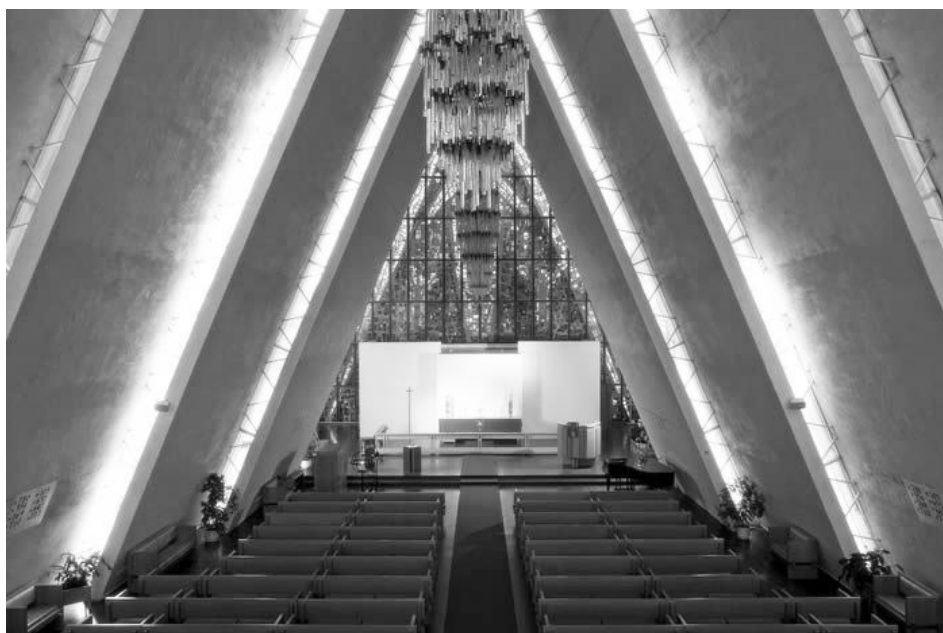

Folkekirke?

- momenter til en ekklesiologi for Den norske kirke

Maren Ninni Arnesdatter Lockertsen

*Mastergradsoppgave i religionsvitenskap,
studieretning teologi.*

*Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø*

Høsten 2007

Forord

Jeg rettede, i mitt Sind, Velsignelsen lige ud mod hele Menigheden. Jeg gav Velsignelsen uden Reservation. Jeg lod den gå ud til alle, hvem den kunde naa, ja, havde egentlig for min tanke hele sognet, ikke blot de der var i Kirke, men ogsaa de andre, ja ogsaa de, der maaske aldrig kom til Kirke. Alteret var her dog Alteret for oss alle. Vorherres Sol maatte opgaa over onde og gode; hans Velsignelses regn falder paa retfærdige og uretfærdige.

Pontoppidan

To og en halv måned og to uker på nåde var alt kvalitetsreformen ga meg.

Det gikk på hengende håret.

Takk Øyvind.

Maren Ninni Arnesdatter Lockertsen

Innhold:

<u>1. Innledning.....</u>	<u>2</u>
1.1. DEN NORSKE KIRKES IDENTITET OG OPPDRAG – UTTALELSENS BAKGRUNN.....	3
1.2. DEN NORSKE KIRKE	4
<u>2. Folkekirkebegrepet i et historisk lys.....</u>	<u>6</u>
2.1. INNLEDNING.....	6
2.2. UTGANGSPUNKTET	6
2.3. FOLKEKIRKEBEGREPET TAR FORM	8
2.4. OPPSUMMERING.....	11
<u>3. Folkekirkebegrepet i lys av Den norske kirkes identitet og oppdrag</u>	<u>12</u>
3.1. INNLEDNING.....	12
3.2. ET LITE INNBLIKK I SAKSGANGEN	13
3.3. UTTALELSENS STRUKTUR OG RETORIKK	15
3.4. HOVEDKAPITTEL ”A: GRUNNLAG OG MÅL”	16
3.5. HOVEDKAPITTEL ”B: FELLESKAP OG ORGANISASJON”	20
3.6. HOVEDKAPITTEL ”C: FOLKEKIRKE OG SAMFUNN”	23
3.7. OPPSUMMERING.....	25
<u>4. Folkekirkebegrepet i et nytt lys? Teologisk utblikk.....</u>	<u>28</u>
4.1. INNLEDNING.....	28
4.2. KIRKE.....	29
4.3. FOLKEKIRKE	33
4.4. OPPSUMMERING.....	40
<u>5. Kilder.....</u>	<u>42</u>
SAKSDOKUMENTER	42
INTERNETTSIDER	43
ANDRE KILDER	43
<u>Vedlegg.....</u>	<u>48</u>
DEN NORSKE KIRKES IDENTITET OG OPPDRAG	48

1. Innledning

Den kristne kirken har siden sin spede begynnelse en gang på midten av det første århundre hatt behov for å definere seg selv i forhold til det samfunnet den ble en del av. Likeså har samfunnet hatt behov for å definere seg selv i forhold til den kristne kirke. Denne selvdefinisjonen, samt *trangen* til selvdefinering, har endret seg gjennom tidene i tilknytning til den samfunnsmessige utviklingen. Fra minoritet til statsreligion på 300-tallet, til ”pavelig verdensherredømme,” gjennom kirkesplittelser, i opposisjon mot statsmakt og frikirkelighet, i møte med det moderne, i møte med andre religioner, med vitenskap og teknologi.¹ Behovet for selvforståelse og selvdefinering har alltid vært og er alltid tilstede.

Inn i denne konteksten er det jeg skriver min oppgave, en oppgave som vil ta for seg en liten flik av det kristne konfesjonsmangfoldet. Mitt fokus er på Den norske kirke (Dnk) og dens selvforståelse slik vi finner den uttrykt i uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag*, vedtatt av et enstemmig Kirkemøte i november 2004. I denne uttalelsen redegjøres det for hvordan Dnk oppfatter seg selv, og vi finner blant annet igjen det som i dag av mange kalles for Dnks ”formålsparagraf”: Den norske kirke skal være ”en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.”² Jeg ønsker i denne oppgaven å foreta en ekklesiologisk analyse av uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* og denne uttalelsens bruk av begrepet folkekirke, da dette begrepet synliggjør en vesentlig side ved Den norske kirke. Folkekirke er et begrep man ofte treffer på. Vi finner det i mange ulike kontekster, gjennom media, i beskrivelser av Dnk og i teologisk litteratur. I mange av disse sammenhengene brukes begrepet med ulike betydninger: Noen ganger er betydningene begrunnet, men i mange tilfeller mangler en begrunnelse av hva som menes med begrepet folkekirke. Nettopp derfor anser jeg en analyse og utdypelse av begrepet i tilknytning til Dnk som viktig og dagsaktuelt. Dagens kirkedebatt slik den kommer til uttrykk i media, preges av mange stemmer. Det snakkes om forholdet mellom Dnk og staten, om homofiles adgang til vigslede stillinger i Dnk, om Dnks forhold til en kjønnsnøytral ekteskapslov, om kirkelig demokrati og om embedsstruktur. I denne konteksten blir det særlig viktig å forstå hva Den norske kirke mener når den kaller seg en folkekirke.

¹ For mer utdypende lesing på feltet kirkehistorie, se Christoffersen, S. Aa. 1999, Lausten, M. S. 1997 samt Meeks, W. A. 2003.

² Kirkemøtet 2004:”2. Kirke i Norge.” Se også kirken.no 2007B og KM 4/96.

Denne oppgaven kan løses på forskjellige måter, men med tanke på oppgavens format, ser jeg meg nødt til å foreta noen valg. Jeg har derfor valgt å gi en kort historisk belysning av begrepet folkekirke (kap. 2) for deretter å kunne foreta en analyse av uttalelsens bruk av begrepet (kap. 3). Jeg har valgt å se med et teologisk og ekklesiologisk blikk på uttalelsen, siden den berører både teologi og ekklesiologi i tilknytning til folkekirkebegrepet.³ I etterkant av analysen har jeg valgt å foreta en ekklesiologisk refleksjon omkring begrepet folkekirke i en norsk teologisk kontekst (kap. 4). Jeg håper denne refleksjonen kan bidra til å trekke opp noen nye linjer i forståelsen av folkekirkebegrepet i en norsk kontekst og relatert til Dnk.

1.1. Den norske kirkes identitet og oppdrag – uttalelsens bakgrunn

Uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* (heretter kun uttalelsen) ble vedtatt av et enstemmig Kirkemøte den 20. november 2004.⁴ Uttalelsen er et element i en lengre prosess som omhandler Dnks selvforståelse, kirkeforståelse generelt, samt kirkelige reformer i et norsk perspektiv. Utgangspunktet for denne uttalelsen finner vi i en henvendelse fra Regjeringens stat-kirke-utvalg (det såkalte Gjønnnes-utvalget) til Kirkerådet, som i tilknytning til dets utredning av forholdet mellom stat og kirke ba om en representativ uttalelse fra Dnk om kirkeforståelsen. Av saksorienteringen til KM 11/04 går det fram at denne henvendelsen ble behandlet i sak KR 15/04, der Kirkerådet besluttet å "[...] fremme en sak om Den norske kirkes selvforståelse for Kirkemøtet 2004."⁵ Etter dette satte sekretariatet ned en arbeidsgruppe bestående av Erling J. Pettersen, Olav Fykse Tveit, Gunnar Thelin og Tore Laugerud, samt Margunn Sandal som ekstern rådgiver og Harald Hegstad som innleid sekretær. Kirkerådet ble orientert om fremdriften i sak KR 22.3/04.⁶

I august 2004 sendte arbeidsgruppen ut *Utkast til uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse* til Teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo, Det teologiske menighetsfakultet, Misjonshøgskolen i Stavanger samt Teologisk Nemnd. Dette utkastet var

³ Denne analysen kunne vært gjort for eksempel med bakgrunn i maktteori eller diskursteori. Andre aspekter ved teksten ville da antakelig ha kommet frem.

⁴ KM 11/04. Se vedlegg.

⁵ KM 11/04: "Saksorientering"

⁶ KR 41/04: "Saksorientering". Erling J. Pettersen var i 2004 direktør for Kirkerådet. Olav Fykse Tveit var i 2004 generalsekretær i Mellomkirkelig Råd. Gunnar Thelin var i 2004 prosjektleder for reformarbeidet i Dnk. Tore Laugerud arbeidet i 2004 i Kirkerådet med kirkens relasjoner til retreatbevegelsen og møtet med nyreligiøsiteten. Margunn Sandal var i 2004 generalsekretær i Norske kirkeakademier, og Harald Hegstad professor i praktisk teologi ved Det teologiske menighetsfakultet i Oslo.

også til behandling i Mellomkirkelig Råd (sak MKR 43/04), Samisk Kirkeråd (sak SKR 34/04) og hos Bispemøtet (sak BM 21/04). Etter råd fra Bispemøtet besluttet Kirkerådet i sak KR 41/04 ikke å fremme saken for Kirkemøtet samme år, men å sluttbehandle uttalelsen på et ekstraordinært møte 2. november 2004 og å forelegge uttalelsen som en referatsak på Kirkemøtet. Etter denne beslutningen går det frem av sak KM 11/04 at Kirkerådet mottok en henvendelse fra Hamar bispedømmeråd som uttrykte skuffelse over at saken ikke gikk til kirkemøtebehandling. På bakgrunn av dette, samt mottatte høringsuttalelser, vedtok da Kirkerådet i sak 59/04 uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* og fremming av denne som sak på Kirkemøtet i 2004. Der ble uttalelsen enstemmig vedtatt med små endringer.

1.2. Den norske kirke

Med sine 3 871 006 (2006) registrerte medlemmer er Den norske kirke Norges største kristne trossamfunn.⁷ Ifølge Bernt T. Oftestad har Dnk tre grunnleggende kjennetegn som definerer dens historiske bakgrunn, dens egenart og dens rolle i samfunnet: Dnk er en evangelisk-luthersk bekjennelseskirke med en statskirkelig ordning, samt at den er en folkekirke.⁸ I dette ligger det en forståelse om at Dnk ser Bibelen som kilde og norm for kirkens lære, liturgi, tro og forkynnelse, og at de tre oldkirkelige trosbekjennelsene, samt *Confessio Augustana* og *Luthers lille katekisme* er genuine uttrykk for dette. Kirken ble knyttet til staten gjennom Kong Christian Vs norske lov av 1687, og dette forholdet ble ikke endret på ved unionsoppløsningen med Danmark eller ved Grunnloven av 1814. Og "[...] til tross for liberalisering og demokratisering lever Den norske kirke fortsatt på tradisjonen fra middelalder og reformasjon som en folkekirke med hegemonisk stilling i samfunnet."⁹ Oftestads karakteristikk konsentrerer seg om det juridiske grunnlaget for Dnk. Dnk er en statskirke bundet til staten gjennom lovverket og en majoritetskirke med en ledende stilling blant andre trossamfunn i Norge.¹⁰

⁷ Statistisk sentralbyrå 2007B

⁸ Oftestad, B. T. 2002:99. Bernt T. Oftestad er professor i kirkehistorie ved Det teologiske menighetsfakultet i Oslo.

⁹ Oftestad, B. T. 2002:99

¹⁰ Gjeldende lover: LOV 1687-04-15 nr 00: Kong Christian Den Femtis Norske Lov, LOV 1913-07-25 nr 01: Lov angaaende ophævelse av nogen bestemmelser om forkyndelse ved gudstjenesten og om nadverens forvaltning, LOV 1969-06-13 nr 25: Lov om trudemssamfunn og ymist anna, LOV 1995-02-24 nr 12: Lov om helligdager og helligdagsfred, LOV 1996-06-07 nr 31: Lov om Den norske kirke (kirkeloven), LOV 1996-06-07 nr 32: Lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd (gravferdsloven), LOV 1996-06-07 nr 33: Lov om Opplysningsvesenets fond (<http://lovdata.no/all/syste.html>).

Pål Repstad tar i sin bok *Religiøst liv i det moderne Norge* for seg sosiologiens generelle inndeling av religiøse organisasjonsformer: Kirke, sekt, denominasjon og kult. Kirke som organisasjonsform er i denne forbindelsen geografisk fundamentert, og alle mennesker i dette området er derfor prinsipielt medlemmer. Repstad henviser også til Ernst Troeltsch' paradoks om at "[...] kirken dominerer verden og derfor er dominert av den."¹¹ I denne sammenhengen plasserer Repstad Dnk under kategorien kirke, siden den er en statskirke og en folkekirke. Men dette gir for Repstad ikke et helhetlig bilde, da Dnk inneholder en rekke trekk (for eksempel en økumenisk profil og enkelte aktiviteter med eksklusivt preg) som gjør at den ikke passer helt og fullt inn i den sosiologiske kategorien kirke.¹² Repstads sondringer fremstår for meg som riktige, men likevel må man ta i betraktning at sannsynligvis vil ingen religiøse organisasjonsformer kunne stemme fullstendig overens med foretatte typologiseringer. Det vil alltid finnes gråsoner og elementer som divergerer. Men med tanke på Dnks historiske betydning i det norske samfunn vil det være uriktig ikke å plassere Dnk i den sosiologiske kategorien kirke, da den fortsatt er en markant institusjon i samfunnet. Den fortsatt store medlemsmassen, den beskjedne forventingen til medlemmers deltagelse, samt Dnks budskap om at alle er velkomne, er alle trekk som gjør at Dnk kan betegnes som kirke i sosiologisk forstand, selv om stadig flere trekk viser en endring i retning denominasjon.¹³

Hos Harald Hegstad finner vi en teologisk begrunnelse av Dnk som ikke vektlegger Dnk som organisasjonsfenomen eller rettslig fundamentert institusjon, men som fokuserer på skillet mellom trosfellesskap og folkekirke innenfor Dnk. Hegstad forsøker ved studier av tre lokalmenigheter i Dnk å vise hvordan Dnk som faktisk kirkevirkelighet representerer en dobbelthet i brytningen mellom trosfellesskap (aktiv menighetskjerne) og folkekirke (resten av den "inaktive" medlemsmasse).¹⁴ Denne analysen kan sies både å ha en annen agenda og å være på et annet nivå enn Repstads typologisering, da Hegstad fokuserer på *kirke* som teologisk kategori heller enn sosiologisk, da denne dobbeltheten mellom kirken som folkekirke og kirken som trosfellesskap ikke kun er en sosiologisk problemstilling, men også en teologisk.¹⁵

¹¹ Repstad, P. 2000:70. Pål Repstad er professor i religions sosiologi ved Høgskolen i Agder og professor II i religions sosiologi ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo.

¹² Repstad, P. 2000:71

¹³ For videre lesing om sosiologisk typologisering av religiøse organisasjoner og bevegelser, og problemer med sådanne, se Furseth, I. og Pål Repstad 2003:163-184.

¹⁴ Hegstad, H. 1996. Harald Hegstad er professor i praktisk teologi ved Det teologiske menighetsfakultet i Oslo.

¹⁵ Hegstad, H. 1996:408. Se også Dag Myhre-Nielsens utlegning av Hegstads folkekirkemodell i Myhre-Nielsen, D. 1998:284ff.

2. Folkekirkebegrepet i et historisk lys

2.1. Innledning

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på begrepet folkekirke fra en historisk synsvinkel. Dette er viktig for å danne et grunnlag for videre analyse av folkekirkebegrepet slik det brukes i *Den norske kirkes identitet og oppdrag*. Som hovedkilder i dette kapittelet vil jeg bruke Inge Lønnings korte og konsise artikkel ”De blinde ord. Om kirkebegrepet og de mangetydige begrepene bekjennelseskirke, folkekirke, statskirke, frikirke”.¹⁶ Lønnings artikkel tar for seg de forskjellige begrepene bekjennelses-, folke-, stats-, og frikirke og gir under behandlingen av begrepet folkekirke en grundig historisk redegjørelse for forskjellig bruk av folkekirkebegrepet. I tillegg benytter jeg Ingun Montgomery og Tarald Rasmussens kapittel om ”Folkekirken i historisk perspektiv. Tyskland og Skandinavia” i *Folkekirkens status og strategier*, der det gis en utfyllende historisk belysning av folkekirke i en skandinavisk kontekst.¹⁷

2.2. Utgangspunktet

Begrepet folkekirke er i sin natur problematisk, da det rommer to størrelser: Folk og kirke. Begrepet handler om både folk og kirke samt forholdet mellom disse to. Siden både folk og kirke i seg selv er to problematiske størrelser, gir dette seg dobbelt utslag i en sammenføring av termene. I sin artikkel kommer Inge Lønning inn på ekklesiologiske tradisjoner forut for folkekirkebegrepet, for slik å kunne vise at mye av folkekirkebegrepets betydning ligger i kirkelig forståelse av hva et folk er.¹⁸ Ifølge Lønning er kristendommen helt fra dens utspring knyttet til en bestemt ”folketanke”, nærmere bestemt det jødiske folks forestilling om jødene som Guds utvalgte folk.¹⁹ Men når bruddet med synagogen og den jødiske tradisjon blir mer og mer reell, endrer ordet ”folk” betydning:

”Folk” i samme mening som Israel var kirken jo nettopp ikke fra det øyeblikk da de kristne menigheter bestod av ”jøder og hedninger.” I den nytestamentlige forkynnelse er det nye

¹⁶ Lønning, I. 1976. Inge Lønning er professor i teologi ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo.

¹⁷ Sandvik, B. 1988. Ingun Montgomery er seniorprofessor (emerita) ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, fagseksjon for kirkehistorie. Tarald Rasmussen er professor ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, fagseksjon for kirkehistorie.

¹⁸ Lønning, I. 1976:624ff

¹⁹ Lønning, I. 1976:624

Gudsfolk en enhet som går ganske på tvers av alle foreliggende grenser mellom folk.²⁰

Vi kan derfor si at betydningen av ordet folk i denne sammenhengen endret seg fra å være betydningsmessig avgrenset til et spesifikt landområde/en spesifikk etnisk gruppering med samme kulturelle bagasje (*ethnos*), til å inneha en videre betydning som en gruppe/samling mennesker som i dette tilfellet deler samme religiøse overbevisning, men som ikke nødvendigvis har samme etniske og kulturelle tilhørighet (*demos*).²¹

Nok en omvelting skjer, ifølge Lønning, når kristendommen under keiser Konstantins styre gjøres til statsreligion.²² I tilknytning til endringen av kirkens sosiale status endres kirkens selvforståelse. Den kristne kirken går med dette fra å være en (forfulgt) minoritet til å bli rikskirke, noe som på mange måter sammenfaller med en kristen enhetstanke med rotfeste i misjonsbefalingen. Kirketilhørighet "[...] blir et politisk spørsmål. Barsedåp og trinitarisk tro blir rettslig fiksert som *borgerplikt*."²³ Dermed knyttes kristendommen direkte til staten og blir en del av det å være borger i det romerske riket. Denne etablerte tankegangen er ifølge Lønning utgangspunktet for vår europeiske folkekirketid. 1500- og 1600-tallets territorialkirkesystem i Tyskland, der *cujus regio, eius religio*²⁴ ble den gjeldende regelen, førte til et stadig ekspanderende, byråkratisert statskirkesystem, samt en voksende frikirkelig opposisjon.²⁵ Tenkningen om kirke og folk som en enhet (*unum corpus christianum*) som hadde sitt utgangspunkt i middelalderen, ble her videreført og intensivert. Men både tanken om én kristenhet, samt kristenheten i seg selv begynner å slå sprekker.²⁶ I denne konteksten er det, ifølge Ingun Montgomery og Tarald Rasmussen, folkekirken dukker opp både som begrep, tema og program. Friedrich Schleiermacher er den som først benytter begrepet folkekirke, ikke som en betegnelse på det allerede eksisterende "Landeskirche-systemet", men i opposisjon mot dette og mot den økende frikirkebevegelsen.²⁷

Volkskirche er, ifølge Montgomery og Rasmussen, hos Schleiermacher "[...] et ideal mellom statskirkens tvangsordninger på den ene siden og *frikirkens* marginale tilværelse og

²⁰ Lønning, I. 1976:624f

²¹ For videre lesing av forholdet mellom *ethnos* og *demos*, se Korsgaard, O. 2007. Se også Thorkildsen, D 1995.

²² Lønning, I. 1976:625

²³ Lønning, I. 1976:625

²⁴ "Den hvis maktområde, hans religion," dvs. fyrstens territorium følger fyrstens religion.

²⁵ Lønning, I. 1976:625

²⁶ Sandvik, B 1988:53

²⁷ Lønning, I. 1976:626

manglende offentlige innflytelse på den andre.”²⁸ Det er med andre ord ikke kun begrepet folkekirke som er nytt, men hele tankegangen om en differensiering mellom folkekirke, statskirke og frikirke. Kirken må markere en egen selvstendighet i forhold til øvrigheten og til staten, men samtidig bevare tradisjonen overfor stadige frikirkelige nydannelser.²⁹ Schleiermacher har dermed et fokus på folket og det sosiale fellesskapet folket utgjør som kirke, og stiller, ifølge Wolfgang Huber, det allmenne prestedømme og individets og menighetens frihet og selvstendighet i sentrum og i opposisjon til nettopp statsstyrt bekjennelsestvang og kirkelig elite.³⁰ Vi ser altså at Schleiermacher bruker begrepet folkekirke i opposisjon til datidens statskirkesystem. Folkekirken er fellesskapet av de fromme, noe som, ifølge Lønning, har en naturlig og harmonisk tilknytning til det sosiale fellesskap i Schleiermachers ekklesiologi.³¹ Kirken er et organisk fellesskap, som i tråd med sin natur vil omkranse det sosiale fellesskapet, i motsetning til for eksempel interessesammenslutninger av ”likesinnede” og andre sammensatte kollektiv.³²

2.3. Folkekirkebegrepet tar form

Tanken om folkefellesskapet som et organisk fellesskap ble gjennom 1800-tallets romantikk og økende nasjonale bevissthet gitt et ytterligere politisk tilsnitt. Dette mener Lønning er grunnlaget for det vi i dag kaller nasjonalkirkelighet.³³ Dette får ulike uttrykk alt etter hvilket land vi henviser til. I Tyskland får nasjonalkirkeligheten utslag i en streng konfesjonell teologi der kirken settes som en objektiv ramme for videreformidling av kristendommens sannhet til nye slekter. Hos Th. Kliefoth legges, ifølge Montgomery og Rasmussen, grunnlaget for en autoritær folkekirketenkning, idet han ser ”[...] folk, familie, rett og stat som uttrykk for ordninger i det ’kosmos’ som kristendommen skulle gjennomsyre.”³⁴

En litt annen vinkling av folkekirkebegrepet finner vi hos den nyprotestantiske Erlangen-skolen, en skole som ble viktig i norsk sammenheng gjennom Gisle Johnson og den johnsonske vekkelsen. Her er det og viktig å markere kirken som noe eget i forhold til

²⁸ Sandvik, B 1988:53f

²⁹ Sandvik, B 1988:54

³⁰ Huber, W. 1983:134 Wolfgang Huber var i 1983 professor i sosialetikk ved Universitetet i Marburg. I dag er han biskop i Den evangeliske kirken i Berlin.

³¹ Lønning, I. 1976:626

³² Lønning, I. 1976:626

³³ Lønning, I. 1976:626

³⁴ Sandvik, B. 1988:55

samfunnet utenfor, men fokuset ligger mer på en normert opplevelse av tro bekreftet av bekjennelse og Skrift i stedet for sakramenter og embete.³⁵ Dette finner vi nok også elementer av hos Johann H. Wichern, Tysklands store satser på indre misjon på 1800-tallet. Hos Wichern er folket, ifølge Ekström, en guddommelig totalitet, der stat og kirke ideelt sett skal smelte sammen til én størrelse.³⁶ Folket er, gjennom å være en guddommelig skapelse, et utgangspunkt for denne totaliteten som det er mulig å realisere. Og denne realiseringen skjer ved at den "[...] sedelig-religiöst sunnda delen av folket strävar efter att med sig införliva utomstående folkelement."³⁷ Veien til dette er gjennom indre misjon.

En økt industrialisering og den sosiale virkelighet som fulgte med dette i de fremvoksende industrisamfunnene, fører ifølge Lønning, til at begrepet folk blir brukt på en ny måte.³⁸ Økende klasseforskjeller og bevissthet omkring disse, i tillegg til mer markante samfunnsmessige interessekonflikter, fører til at forskjellen mellom folk og øvrighet stiller nye spørsmål til kirken som folkets kirke.³⁹ I en rekke land finner vi gjennomgående konflikter mellom arbeiderbevegelse og den etablerte kirke, mellom grasrot og styresmakt, noe som skaper problemer for kirkelig selvforståelse. Dette ser vi også i Norge, der den etablerte teologien havner i konfrontasjon med parlamentarisme og folkelig selvstyre på slutten av 1800-tallet.

Ifølge Inge Lønning står vi i Norge ved enden av en "[...] historisk utvikling som stykke for stykke har fjernet de gamle kirke-kollektivs politiske privilegier."⁴⁰ Tilknytningen samfunnsmedlemskap og kirkemedlemskap er på mange måter historie, det samme er frigjøringstrangen i forhold til en embedsstyrt kirke og sammenkoblingen kristentro og nasjonalitet. Likevel fremstår Dnk som en folkekirke. I en skandinavisk kontekst har Norge, i forhold til Sverige og Danmark, ifølge Myhre-Nielsen ikke hatt sterke folkekirketeologiske tradisjoner.⁴¹ Ifølge Ragnar Ekström dukker begrepet folkekirke i Danmark først opp hos P.

³⁵ Sandvik, B. 1988:55. Erlangenskolens teologiske retning kalles ofte for konfesjonell erfaringsteologi. Se også Oftestad, B. T. m.fl. 1993:201f.

³⁶ Ekström, R. 1964:77. Johan H. Wichern (1808-1881) regnes av mange som grunnleggeren av tysk indremisjon. Hans hus for hjemløse gutter ("Rauhes Haus" 1833) ble et utdannelsested for mannlige diakoner og et utgangspunkt for en betydelig bymisjon i Hamburg (Lausten, M. S. 1997:239f).

³⁷ Ekström, R. 1964:77

³⁸ Lønning, I. 1976:626

³⁹ Sandvik, B. 1988:56

⁴⁰ Lønning, I. 1976:626

⁴¹ Myhre-Nielsen, D. 1998:352. Dag Myhre-Nielsen er fakultetsdirektør ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo.

C. Kierkegaard i hans avhandling "Jesu Christi Kirke i Folkekirkerne" fra 1841.⁴² Men for mange er det nok N. F. S. Grundtvig som står frem som den som har bidratt sterkest til en særpreget skandinavisk folkekirketanke.⁴³ Hos Grundtvig gjøres kirken og trosbekjennelsen til kristendommens fundament, og dette videreføres i Norge gjennom Wilhelm A. Wexels virke på midten av 1800-tallet.⁴⁴ Troen skulle utfoldes i det folkelige og menneskelige, og derfor var det for Grundtvig viktig å fremme folkelig dannelse, slik at mennesket var i stand til å bære det kristelige.⁴⁵

1800-tallets Norge bærer preg av modernisering, unionsoppløsning, ny religionslovgivning og innføring av parlamentarisme. Dette ga seg et utslag i at det fra kirkelig hold uttales et krav om kirkelige reformer. Dnk hadde et behov for å på ny tenke igjennom sin plass i samfunnet, sin identitet og sin oppgave. Men en stadig fremvekst av frikirkelige bevegelser, samt utbygging av det politiske demokratiet førte på mange måter til at Dnks ordninger måtte revurderes. For det første ble det viktig for Dnk å inneha et visst selvstyre i forhold til staten, siden staten ikke lenger kun var kirkens beskytter, men også religionsfrihetens. Dernest ble det viktig å opprette en kirkelig organisasjonsstruktur som kunne være behjelpelig til selvstyre, noe som kunne gi Dnk et bedre virkeområde på lik linje med andre trossamfunn.⁴⁶ Denne tankegangen førte til en lang prosess, flere reformer og spørsmålet om skille mellom Dnk og staten gjør seg gjeldende helt opp til vår tid.⁴⁷ I denne sammenheng kan det synes som at folkekirkebegrepet har vært benyttet som en argument ovenfor staten i henhold til bevilgninger og lignende, basert på Dnks store medlemsmasse, oppslutning omkring Dnks

⁴² Ekström, R. 1964:98. Ragnar Ekström (1905-1973) var kontraktsprost i Landskrona.

⁴³ Lønning, I. 1976:626. N. F. S. Grundtvig (1783-1872), dansk prest og dikter, regnes som foregangsmann for grundtvigianismen og folkehøgskolesystemet (Christoffersen, S. Aa. 1999:140ff).

⁴⁴ Oftestad, B. T. m.fl. 1993:194f

⁴⁵ Oftestad, B. T. m.fl. 1993:197

⁴⁶ Oftestad, B. T. m.fl. 1993:222

⁴⁷ Viktige reformprosesser på 1900-tallet: Kirkekommissjonen av 1908 med Thv. Klaveness som formann førte til lov om menighetsråd i 1920. I 1933 ble det innført bestemmelser om bispedømmeråd i hvert bispedømme. Under 2. verdenskrig ble skriftet Kirkens Grunn forfattet som et grunnlag for prestenes embetsnedleggelse. Dette førte til opprettelsen av et offentlig utvalg i 1945, der kirkens organisatoriske grunnlag skulle drøftes. Utvalgets innstilling kom i januar 1948, men førte ikke til noe annet enn opprettelse av et Bispedømmerådenes fellesmøte samme år. Selve loven om Den norske kirkes ordning ble ikke vedtatt før i 1953. Reformkommissjonen av 1965, opprettet av Det frivillige kirkelige Landsråd, kom med sin innstilling i 1969. Dennes arbeide videreførtes av Støylen-kommisjonen som kom med sin innstilling "Den norske kirke og staten" i 1973. I 1975 kom den offentlige innstillingen fra Sivertsen-utvalget (NOU 1975:30) som foreslo en formell oppløsning av statskirken og overgang til en selvstendig folkekirke med fullt selvstyre. Denne innstillingen førte til en påfølgende stortingsmelding om stat og kirke i 1980 (St.meld. nr.40, 1980-81 "Om stat og kirke"), og til endringer i kirkeloven i 1984 (og i 1997). I 2002 kom den kirkelig oppnevnte kirke-stat-kommisjonen (det såkalte Bakkevik-utvalget) med sin innstilling "Samme kirke - ny ordning". For en grundig redegjørelse for den norske kirkelige reformprosessen de siste 150 årene, se Bergem, J. E. og Andreas Aarflot 2007, samt Norderval, Ø. 2001.

ritualer osv.

2.4. Oppsummering

Folkekirkebegrepets historiske utvikling viser oss grunnlaget for de mange forskjellige synspunktene på folkekirke i dag. Folkekirkebegrepets mange betydninger har sine røtter i historien, og vi kan se at det utkrystalliserer seg i alle fall to forskjellige tilnærminger til begrepet. For det første har vi Schleiermachers bruk av begrepet folkekirke, der folkekirken forstås som en kirke av folket, mot statskirkestyre og frikirkesammenslutninger. Her brukes folkekirkebegrepet på mange måter som frigjørende fra embetsvelde, og vi kan snakke om statskirke og folkekirke som to motpoler. Fokuset på kirken som et organisk fellesskap sikrer en dynamisk tankegang om folkekirke som en levende kirke med levende mennesker. Dette finner vi også igjen i grundtvigianismens tankegang samt hos Wingren og Myhre-Nielsen.

Den andre bruken av begrepet folkekirke finner vi hos Wichern og hans arbeid for indre misjon. Her finner vi at folket ikke lenger ansees som kirkens subjekt, men heller som objekt. Kirkens identitet som folkekirke betegnes ut fra tanken om at de delene av folket som ikke ansees som aktive, fungerer som en misjonsmark for de delene som er aktive. Dette er en tankegang vi finner igjen i norsk pietisme og norsk misjonsarbeide på slutten av 1800-tallet og inn i det 20. århundre. Skillet mellom folkekirke og kjernemenighet fører ikke bare til indre misjon, men også til ytre misjon. I denne tankegangen aner vi konturene av dagens folkekirkebegrep hos blant annet Harald Hegstad og Knut Lundby, der folkekirken ses på som en geografisk størrelse, og der man skiller mellom en aktiv menighetskjerne og dens oppdrag ut mot kirkens store inaktive medlemsmasse.⁴⁸ Lundby snakker om troskollektivet, og hvordan en kjerne av omvendte kristne bidrar til en kirkelig oppløsning innenfra, i og med at denne setter skiller ovenfor ikke-omvendte kirkemedlemmer.⁴⁹ Denne tanken om troskollektivet har, ifølge Lundby, sine røtter i den delen av norsk pietistisk tradisjon som ”går inn i folkekirken og tar del i folkekirkens gudstjenesteliv.”⁵⁰

⁴⁸ Se for eksempel Hegstad, H. 1996 og Sandvik, B. 1988.

⁴⁹ Sandvik, B. 1988:135

⁵⁰ Sandvik, B. 1988:136

3. Folkekirkebegrepet i lys av Den norske kirkes identitet og oppdrag

3.1. Innledning

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag*, og dens bruk av begrepet folkekirke. Selv om uttalelsen er relativt kort, lar det seg vanskelig gjøre i denne oppgaven å analysere den helt og fullt i detalj. Mitt valg er å gi en generell kommentar til de tre hovedkapitlene, for deretter å gjøre et stopp ved de stedene der begrepet folkekirke er brukt. I tillegg vil jeg kommentere enkelte deler som er nærliggende å se på i relasjon til folkekirkebegrepet.

Selv om denne uttalelsen står i en spesifikk kontekst og kan tolkes og refortolkes mange ganger, er det i en dokumentanalyse viktig å huske at det likevel dreier seg om et enkeltstående dokument og ikke en uttømmelig kilde til informasjon om (i dette tilfellet) Dnk:

Documents are "social facts", in that they are produced, shared and used in socially organized ways. They are not, however, transparent representations of organizational routines, decision-making processes or professional diagnoses. They construct particular kinds of representations using their own conventions.⁵¹

Dette betyr ikke at vi skal ignorere eller degradere dokumenter som kilder til data og informasjon. Tvert om, ved å anerkjenne at dokumenter er sosiale fakta eller konstruksjoner, er det viktig å ta slike dokumenter og hva de uttrykker på alvor. Nettopp derfor burde vi "[...] examine their place in organizational settings, the cultural values attached to them, their distinctive types and forms."⁵²

Selv om det dreier seg om et enkeltstående dokument, utelukker ikke dette den realiteten at dokumenter aldri står alene.⁵³ Ifølge Atkinson og Coffey, er det alltid snakk om intertekstualitet, der dokumenter både bevisst og ubevisst bygger på og henviser til andre dokumenter, tekster, realiteter og domener.⁵⁴ Selv om mitt fokus vil være på denne spesifikke uttalelsen, vil jeg på forhånd gjøre oppmerksom på at uttalelsen på mange måter kan sees i

⁵¹ Atkinson, P. og A. Coffey 2004:58

⁵² Atkinson, P. og A. Coffey 2004:58

⁵³ Atkinson, P. og A. Coffey 2004:66

⁵⁴ Atkinson, P. og A. Coffey 2004:67

forbindelse med innstillingen fra Kirkerådets kirke/stat-utvalg avgitt i 2002 (det såkalte Bakkevik-utvalget), samt delrapporter av gitt av samme utvalg.⁵⁵ I tillegg kan uttalelsen sees i sammenheng med innstillingen fra Regjeringens stat-kirke-utvalg, avgitt i 2006, der denne uttalelsen er brukt på en til dels normativ måte.⁵⁶ Men mitt fokus vil være på uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag*, samt dens bruk av begrepet folkekirke.

3.2. Et lite innblikk i saksgangen

Uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* er en tekst skrevet inn i en bestemt kontekst - på bestilling fra Regjeringens stat-kirke-utvalg. I saksorientering til sak KR 15/04 (fra sekretariatet i Kirkerådet til Kirkerådet), henvises det til brevet fra regjeringsutvalget:

Regjeringens stat-kirke-utvalg ble i sitt møte 17. september 2003 orientert om Kirkerådets arbeid med reformer i Den norske kirke. Ett av temaene i reformarbeidet er kirkeforståelsen. Utvalget har senere fått opplyst at Kirkemøtet planlegger å behandle denne saken i 2004 og da avgi en ekklesiologisk uttalelse på vegne av Den norske kirke. Det er viktig for utvalget at det foreligger en slik representativ uttalelse om kirkeforståelsen når utvalget skal foreta sine endelige vurderinger av staten og Den norske kirke. Utvalget ber derfor om å få oversendt Kirkemøtets uttalelse om kirkeforståelsen så snart denne foreligger.⁵⁷

I dette kan det ligge en indikasjon på at Kirkerådet, på vegne av Dnk, var i ferd med å forfatte en ekklesiologisk uttalelse allerede før det aktuelle brevet fra regjeringsutvalget forelå. Hvorvidt dette stemmer, er jeg usikker på, da jeg ikke har andre kilder som avkrefter eller bekrefter dette. Det som kan fastslås med sikkerhet, er at uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* er den eneste uttalelsen av ekklesiologisk karakter som ble vedtatt av Kirkemøtet i 2004. Et annet interessant element i saksbehandlingen er tilbakemeldingen fra Bispemøtet der dette anbefaler at Kirkerådet, ut fra sitt mandat, svarer på henvendelsen fra regjeringsutvalget og derfor ferdigstiller uttalelsen og legger den frem som en orientering på Kirkemøtet.⁵⁸ Denne anbefalingen grunngis med at med dette "[...] unngår en å skape inntrykk av at dette innspillet til stat-kirke-utvalget er et læredokument som forplikter menigheter, styringsorganer og embetsbærere i vår kirke."⁵⁹ Denne tilbakemeldingen fra

⁵⁵ Kirkerådet 2002, Kirke/stat - utvalget 2000A, B, C, 2001A og B.

⁵⁶ Stat – kirke – utvalget 2006

⁵⁷ KR 15/04: "Saksorientering"

⁵⁸ BM 21/04

⁵⁹ BM 21/04

Bispemøtet har tydeligvis skapt reaksjoner hos enkelte, og det er derfor nærliggende å spørre hva som ligger bak denne begrunnelsen. I saksorienteringen til KM 11/04 nevnes det at Kirkerådet mottok en henvendelse fra Hamar bispedømmeråd som går imot Bispemøtets anbefaling, og som "[...] er forundret over at saken om Kirkens selvforståelse ikke er ment å behandles på Kirkemøtet."⁶⁰ Siden Hamar bispedømmeråd hadde sett frem til en bred "høring" om saken, ble Kirkerådet derfor bedt om å vurdere saken på nytt slik at "[...] kirkens høyeste valgte organ får være med å uttrykke kirkens selvforståelse."⁶¹ Det ser ut til at flere i Kirkerådet har vært av samme oppfatning som Hamar bispedømmeråd. Kirkerådet hadde i sak KR 59/04 et forslag til vedtak der Bispemøtets vedtak er tatt til etterretning.⁶² Dette forslaget ser ut til å ha falt med den argumentasjonen at Kirkemøtet som det høyeste representative organet i Dnk behandler saken, og at uttalelsen etter Kirkerådets vurdering beskriver Dnk slik "[...] den faktisk fremtrer gjennom uttalelser og dokumentasjon som allerede foreligger og [ikke] inneholder nye elementer av læremessig karakter." Med andre ord er det her snakk om å lage en uttalelse som svarer til regjeringsutvalgets forventninger: En uttalelse som ikke skal være et læredokument eller en normativ uttalelse om hvordan Dnk rent teologisk forstår seg selv, men som likevel skal beskrive hvordan Dnk faktisk fremtrer og forholder seg til sitt læregrunnlag. Mitt spørsmål blir da: Hvordan Kirkerådet (og Kirkemøtet) har løst det å avgi en uttalelse om Dnks selvforståelse, eller Dnks ekklesiologiske og teologiske ståsted, uten å uttrykke noe som berører ekklesiologi og teologi?

Selv om uttalelsen står i en helt spesifikk kontekst, finnes det i dag indikasjoner på at den benyttes i tilfeller der Dnk finner det nødvendig, og der den opprinnelige konteksten ikke tas hensyn til. Uttalelsen ligger blant annet ute på Dnks nettsider (www.kirken.no) under fanen plandokumenter sammen med *Strategiplan for Den norske kirke 2005-2008* og *Den norske kirkes Kommunikasjonsplattform*.⁶³ Uttalelsen står her i en annen kontekst enn den opprinnelige, siden den nå skal invitere "[...] alle kirkens medlemmer til å tenke over hva

⁶⁰ KR 59/04: "Vedlegg"

⁶¹ KR 59/04: "Vedlegg." Hamar bispedømmeråd tilkjennevir videre i brevet til Kirkerådet at de "[...] har lagt opp en prosess innen bispedømmet der alle menighetsråd er tilskrevet med henstilling om å behandle saken, og at deres uttalelser sendes bispedømmerådet. Slik vil vi virkeliggjøre folkekirketanken også på dette området, samtidig som vi viser respekt for det kirkelige demokrati. Det er i lokalsamfunnet Kirken lever og virker."

⁶² "Kirkerådet vedtar uttalelsen "Den norske kirkes identitet og oppdrag". Uttalelsen oversendes regjeringens stat-kirke-utvalg (KM 59/04: "Forslag til vedtak")." Se også KM 11/04: "Saksorientering".

⁶³Kirken.no 2007B og C. Per 20.10.07. er den aktuelle linken til dokumentet på bokmål "død"

(<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3197>). Men uttalelsen ligger fortsatt ute i nynorsk versjon (<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3198>).

kirken er og hva kirken skal være.”⁶⁴ Uttalelsen kan derfor fremstå som et ekklesiologisk plandokument som henvender seg til hvert enkelt medlem av Den norske kirke. Jeg har i et forsøk på å finne ut hvorvidt uttalelsen brukes i Dnk i dag i noen form, sendt en e-post til Dnks biskoper med forespørsel om disse noen ganger henviser til uttalelsen. Tilbakemeldingene her har vært mangelfulle på grunn av årstidens ”biskoppelige arbeidsmengde” med Bispemøte-, visitas- og Kirkemøteforberedelser. Jeg har også sendt e-post til Erling J. Pettersen, Olav Fykse Tveit, Gunnar Thelin, Tore Laugerud, Margunn Sandal og Harald Hegstad, med spørsmål om uttalelsens status og plassering i dag. Tilbakemeldingene fra disse vil jeg komme tilbake til senere der det er aktuelt.

3.3. Uttalelsens struktur og retorikk

Uttalelsen har en struktur med tre hovedkapittel med dertil toleddete overskrift: ”A. Grunnlag og mål”, ”B. Fellesskap og organisasjon” og ”C. Folkekirke og samfunn”.⁶⁵ Disse tre hovedkapitlene er igjen delt inn i mindre, nummererte deler, til sammen 29 punkter som fordeler seg slik: A: pkt. 1-6 (6 punkter), B: pkt. 7-22 (16 punkter) og C: pkt. 23-29 (7 punkter). Til sammen inneholder uttalelsen (sett bort fra overskriftene) 180 setninger fordelt på disse 29 punktene. Disse setningene fordeler seg jevn utover (fra 2- 11 setninger på hvert punkt), bortsett fra pkt. ”18. Kirkens organisasjon og styringsstruktur” som inneholder 25 setninger.⁶⁶ Ut fra dette kan vi se at uttalelsens hovedtyngde ligger i hovedkapittel ”B. Fellesskap og organisasjon” og antakeligvis også på hvordan Dnk er organisert.

I uttalelsen brukes ordet *folkekirke* til sammen 11 ganger, fire ganger i pkt. 2, to ganger i pkt. 26 og 27, en gang i pkt. 7 og 10, samt i overskriften til hovedkapittel C. Ordet *kirke/kirken/kirkens* brukes i alt 257 ganger (i forskjellige former og sammensetninger), og av disse brukes *Den norske kirke* 66 ganger. Språket som benyttes, oppfatter jeg som deskriptivt, setningene har form som påfølgende teser som bidrar til at teksten mangler flyt. Slik sett kan teksten oppfattes som objektiv og nøytral, selv om den språklige formen som er valgt, bidrar til at teksten blir tung. Selv om uttalelsen kan oppfattes som objektiv og nøytral, har den likevel et positivt språk med mye av det vi kan kalle ja-ord, som leseren vanskelig kan si seg

⁶⁴ Kirkemøtet 2004

⁶⁵ Kirkemøtet 2004

⁶⁶ Pkt. 1=3 setninger, pkt. 2=11, pkt. 3=7, pkt. 4=5, pkt. 5=3, pkt. 6=6, pkt. 7=3, pkt. 8=8, pkt. 9=2, pkt. 10=6, pkt. 11=3, pkt. 12=3, pkt. 13=6, pkt. 14=6, pkt. 15=5, pkt. 16=9, pkt. 17=4, pkt. 18=25, pkt. 19=10, pkt. 20=5, pkt. 21=6, pkt. 22=5, pkt. 23=5, pkt. 24=5, pkt. 25=7, pkt. 26=3, pkt. 27=8, pkt. 28=7 og pkt. 29=4 setninger.

uenig i. Et eksempel på dette finner vi i pkt. ”3. En bekjennende kirke”:

Kirken vitner om Guds kjærlighet og gode vilje med verden og det enkelte menneskeliv, og om hvert enkelt menneskes uendelige verdi. Den vitner om nåden og tilgivelsen som frelsen bringer, og om det håp for verden og den enkelte som er gitt i Jesu oppstandelse og i forventningen om at han kommer tilbake og gjør alle ting nye. Det er kirkens oppgave å gi videre sin bekjennelse på en slik måte at den blir rotfestet i nye generasjoner.⁶⁷

Her ser vi at uttalelsen bruker ord som *god* og *uendelig* og det snakkes om *håp* og *tilgivelse*, ord som gir en positiv og god klang. Det som er litt vanskelig å vite, er om det her snakkes om Dnk eller om Kirken som teologisk kategori. Dette er et element som går igjen i teksten, mye fordi både ordet kirke i forskjellige former samt betegnelsen Den norske kirke brukes i en ekstensiv grad. Problemstillinger i forhold til hvilket språk som skal benyttes i uttalelsen har og opptatt Kirkerådets arbeidsgruppe i behandlingsprosessen. I sak KR 41/04: ”Arbeidsgruppas overveielser – valg av dokumentprofil” sies det:

Et annet spørsmål er knyttet til språk og form i uttalelsen. Når man uttaler seg om sin selvforståelse, må det skje innenfor rammen av en teologisk formet tenkning, men samtidig på en måte som kommuniserer med et utvalg som for en stor del ikke har dette som sin referanseramme. Det betyr at dokumentet ikke bør bli for preget av teologisk og kirkelig intern språkbruk på den ene side, og en avteologisert språkbruk som gir et nærmest ”sekularisert” uttrykk for Den norske kirkes selvforståelse på den annen side.⁶⁸

Vi kan utfra dette trekke den slutningen at Kirkerådets arbeidsgruppe har lagt seg på et ”mellomspråk”, noe som kan få både positive og negative konsekvenser: Positive i den forstand at flere kan forstå hva som uttrykkes i uttalelsen, negative i form av at den teologiske refleksjon svekkes og gjøres uklar.

3.4. Hovedkapittel ”A: Grunnlag og mål”

Som jeg allerede har nevnt, bruker uttalelsen begrepet folkekirke til sammen 11 ganger. Fire av disse finner vi i hovedkapittel ”A: Grunnlag og mål”, nærmere bestemt i pkt. ”2. Kirke i Norge”. Hovedkapittel A forsøker i sin helhet å gi en grunnleggende beskrivelse av Dnks teologiske fundament. Ser man på punktoverskriftene, får man et visst inntrykk av hva dette

⁶⁷ Kirkemøtet 2004: ”3. En bekjennende kirke”

⁶⁸ KR 41/04: ”Arbeidsgruppas overveielser – valg av dokumentprofil”

kapittelet skal handle om.⁶⁹ Kapittelet begynner i pkt. 1 med å vise til tre trekk som ansees som felleskirkelige/økumeniske: a) kristendommens grunnlag, Jesus, b) den nikske trosbekjennelsen og c) dåpen. Det fokuseres på dåpens fellesskap og kirken som teologisk enhetlig kategori. Videre fortsetter kapittelet med et punkt om kirke i Norge (som jeg skal komme nærmere tilbake til nedenfor), før det avsluttes av fire punkter basert på Dnks ”formålsparagraf” om Dnk som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. I dette tilfellet er det interessant å se at formålsparagrafen bruker begrepet folkekirke, mens disse punktoverskriftene kun bruker ordet kirke. Ei heller brukes begrepet folkekirke i disse fire punktene, men det snakkes om Den norske kirke og Kirken. Spesielt interessant er det å se at til dels høytravende termer benyttes for å tegne et idealiserende bilde av en kirkevirkelighet som kan ansees som både mangefasettert og brokete:

Troen på kirken som allmenn kaller Den norske kirke til å være en åpen kirke. Slik følger den sin Herre som møtte alle mennesker åpent og tydelig. [...] Kirken vil la seg utfordre av ulike kunst- og kulturuttrykk, og er beredt til å fornye sin forkynnelse og sine trosuttrykk i møte med samtidens kultur.⁷⁰

Denne skildringen sammenfaller nok ikke med slik Dnk kan oppleves av enkelte grupper eller mennesker. Et eksempel er den pågående debatten om homofiles adgang til vigslende stillinger, samt debatten om en kjønnsnøytral ekteskapslov. Dette er debatter som er preget av utydelighet fra kirkelig hold samt av ”fortifisering” blant kirkens medlemmer. Et annet eksempel er den stadig økende tendensen til å utsmykke kirkebygg med ikoner og annen både ortodoks og katolsk kunst uten en reell teologi i bunnen. Eksempelvis henges mottatte gaver, for eksempel ortodokse ikoner, opp på steder som noen ganger ser helt tilfeldige ut i kirkerommet. Vi finner også en omfattende liturgireform innenfor Dnk som det skal bli interessant å se resultatet av, med tanke på Dnks mangfoldige medlemsmasse. I tillegg ser vi en utvikling av en pilegrimsteologi, der man forsøker omgjøre et førreformatorisk fenomen til en luthersk særegenhet, noe som på enkelte kan virke lite teologisk reflektert, ja noen vil kanskje kalle det direkte ”uluthersk”.

⁶⁹ Hovedkapittel A: ”1. En verdensomspennende kirke”, ”2. Kirke i Norge”, ”3. En bekjennende kirke”, ”4. En misjonerende kirke”, ”5. En tjenende kirke” og ”6. En åpen kirke”.

⁷⁰ Kirkemøtet 2004: ”6. En åpen kirke”

Punkt ”2. Kirke i Norge”

Siden samtlige forekomster av begrepet folkekirke i hovedkapittel A befinner seg i punkt ”2. Kirke i Norge”, ser jeg nødvendigheten av å gjøre et dypdykk i dette punktet:

Den norske kirke er en videreføring av den kirke som ble etablert i Norge ved slutten av det første årtusen. I dag er Den norske kirke del av et bredt fellesskap av kirkesamfunn i vårt land. Fra sin grunnleggelse har kirken i Norge vært en del av europeisk kirketradisjon. Denne tradisjon har satt varige spor i gudstjenesteliv, kirkeskikker og kirkeordning.⁷¹

Allerede i overskriften får vi en indikasjon på hva dette punktet skal inneholde. Problemet blir imidlertid når det i punktet snakkes ikke bare om Dnk, men også om *kirken*. Når det da snakkes om *kirken*, blir det uklart om det refereres til Dnk, til kirke som teologisk kategori i et norsk perspektiv eller til Dnk som folkekirke. De to første setningene omhandler Dnk som en del av en norsk tradisjon etablert på 1000-tallet og som et av flere kirkesamfunn i Norge. Dnk står i en kontinuitet med en norsk arv og i en tilknytning til både Den katolske kirke, Den ortodokse kirke og de forskjellige frikirkene som finnes i det norske konfesjonsmangfoldet. I setning tre blir det derimot uklart om *kirken* refererer til dette konfesjonsmangfoldet i sin helhet, eller om det eksplisitt refererer til Dnk. Hvis det skulle referere til det første, snakker vi om flere forskjellige ”grunnleggelser” og ikke om én.

Som *folkekirke* har kirken blitt formet av og satt sitt preg på kultur, historie og samfunnsliv. På ulikt vis har den hatt nære bånd til konge, statsmakt og andre myndigheter.⁷²

I setning fem ser vi begrepet folkekirke brukt for første gang i uttalelsen. Igjen er det uklart om *kirken* refererer til Dnk eller til en større helhet, særlig med tanke på de foregående setningene. Men siden uttalelsen i sin helhet handler om Den norske kirke, er det nærliggende å tro at det også her refereres til Dnk. Setningen uttaler at kirken (Dnk) *som* folkekirke ikke bare har satt sitt preg på kultur, historie og samfunnsliv, men også er blitt formet av disse. Leser vi videre, finner vi at kirken (som folkekirke?) har hatt ”[...] nære bånd til konge, statsmakt og andre myndigheter.”⁷³ I dette kommer det frem et hovedproblem i uttalelsen: Folkekirkebegrepet satt i relasjon med Dnk genererer en innholdsmessig tilfeldighet og

⁷¹ Kirkemøtet 2004: ”2. Kirke i Norge”

⁷² Kirkemøtet 2004: ”2. Kirke i Norge”. Min kursivering.

⁷³ Kirkemøtet 2004: ”2. Kirke i Norge”

usikkerhet som på mange måter undergraver Dnks vesen som folkekirke. Dnk som folkekirke blir forstått som å ha blitt til gjennom en tilfeldighet, i interaksjon med faktorer i kultur, historie og samfunnsliv. Hvilke faktorer som har formet Dnk som folkekirke, og hvilke faktorer i Dnk som har satt sitt preg på historie, kultur og samfunnsliv, sies det ingenting om.

Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk, det samiske og det norske. Den norske kirke erkjenner at den har bidratt til fornorskning og undertrykkelse av samene som folk.⁷⁴

Punktet fortsetter deretter med en karakteristikk av den norske stat som grunnlagt både på samisk og norsk territorium, og en påfølgende erkjennelse av Dnks bidrag til fornorskning og undertrykkelse av samene som folk. Denne problematiske forhistorien kommes det tilbake til i uttalelsens punkt ”27. Kirke og etnisitet”, der det også erkjennes at Dnk har vært delaktig i ”[...] etnisk undertrykkelse og assimilering, særlig ovenfor samene, kvenene og romanifolket.”⁷⁵

Som *folkekirke* er Den norske kirke ikke identisk med folkefellesskapet, men er et særegent fellesskap bygd på dåpen og troen. Som trossamfunn har *folkekirken* en identitet som er forankret i eget trosgrunnlag. Kirkemøtets vedtak om at Den norske kirke skal være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen *folkekirke* gir uttrykk for denne identitet.⁷⁶

Avslutningsvis i dette punktet sies det noe om Dnk som folkekirke og noe om folkekirken. Det sies at Dnk *som* folkekirke ikke er identisk med folkefellesskapet, og at Dnk *som* folkekirke er et særegent fellesskap. *Folkekirken* som trossamfunn har en egen identitet forankret i eget trosgrunnlag, en identitet som fremheves og vektlegges gjennom Dnks ”formålsparagraf”. Slik situasjonen er for Dnk i Norge i dag, så vet vi at ved årsskiftet 2006/2007 var 82.7 % av Norges befolkning medlemmer i Dnk.⁷⁷ Utfra dette kan vi trekke den samme slutningen som uttalelsen: Dnk er ikke synonymt med folkefellesskapet forstått som det norske folk/alle mennesker innenfor Norges grenser. Men Dnk er like fullt et *folkefellesskap*, et fellesskap *av* folk. Hva betyr det da at Dnk er en folkekirke? Man skulle kanskje på dette tidspunktet i uttalelsen ha ønsket en konkret beskrivelse av hvordan

⁷⁴ Kirkemøtet 2004: ”2. Kirke i Norge”

⁷⁵ Kirkemøtet 2004: ”27. Kirke og etnisitet”

⁷⁶ Kirkemøtet 2004: ”2. Kirke i Norge”. Min kursivering.

⁷⁷ Statistisk Sentralbyrå 2007B

folkekirkebegrepet forstås, og på hvilken måte og i hvilken grad dette begrepet kan relateres til Dnk. Siden dette ikke gjøres i begynnelsen av uttalelsen (og heller ikke senere), bidrar dette til en usikkerhet hos leseren, og folkekirken Dnk skyves ut av fokus i stedet for å være uttalelsens bærebjelke, slik vi kunne forstått det utfra Dnks egen ”formålsparagraf”, der det heter ”en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen *folkekirke*.” Å ta denne ”formålsparagrafen” på alvor krever, slik Trond Skard Dokka sier det i høringsuttalelsen fra Teologisk Nemnd vedrørende det utkastet som ble sendt ut på høring:

[...] en ganske annerledes positiv drøfting av folkekirkebegrepet enn det som nå fins i punkt 2. Det kan videre argumenteres for at en grundigere behandling av folkekirketematikken i utkastets første del ville ha bidratt til å dempe de tendenser til innsnevring av kirkebegrepet som fins seinere i utkastet [...].⁷⁸

Ikke bare krever det en positiv drøfting og en grundigere behandling av folkekirkebegrepet og relatert tematikk. Men det krever også en sterkere forankring i Dnks bekjennelsesskrifter og en klarere ekklesiologisk fundamentering for ved dette å løfte frem den grunnleggende kirkeforståelsen som Dnk bygger på og relatere den til hvordan Dnk forstås som folkekirke. Dette momentet i høringsuttalelsen fra Teologisk Nemnd kan fortsatt sies å være gjeldende for i den endelige uttalelsen.⁷⁹ Selv om henvisningen til ”formålsparagrafen” er lagt til, er ikke Dnks karakter av folkekirke videre utdypet. Dette ser vi også i de påfølgende punktene (3 - 6), der vi som tidligere nevnt, ser at delen *folk* er radert ut av ”formålsparagrafen”. Der heter det ikke en åpen *folkekirke*, men en åpen *kirke*.

3.5. Hovedkapittel ”B: Fellesskap og organisasjon”

Hovedkapittel B er uttalelsens største kapittel og omhandler i hovedsak Dnk som organisasjon.⁸⁰ Hovedkapittelet begynner med punkt ”7. Kirkens former” og den innledende

⁷⁸ Teologisk nemnd 2004:4

⁷⁹ Punkt ”2. Kirke i Norge” i *Utkast til uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse* er kortere: ”Den norske kirke ser på seg selv som en videreføring av den kirke som ble etablert i Norge ved slutten av det første årtusen. Som folkekirke har den blitt formet av og selv satt sitt preg på norsk kultur, historie og samfunnsliv. På ulikt vis har den hatt nære bånd til konge, statsmakt og andre myndigheter. Den er likevel ikke identisk med folkefellesskapet, men er et særegent fellesskap bygd på dåpen og troen. Den norske kirke må forstås som et trossamfunn med en identitet som er forankret i dens eget trogrunnlag” (KR 41/04).

⁸⁰ Hovedkapittel B: ”7. Kirkens former”, ”8. Gudstjenesten”, ”9. Dåp og medlemskap”, ”10. Trosopplæring”, ”11. Medlemskap og deltakelse”, ”12. Et mangfoldig fellesskap”, ”13. Medansvar og frivillighet”, ”14. Tjenester og stillinger i kirken”, ”15. Soknet”, ”16. Kirkebygget”, ”17. Kirkelig tjeneste for mennesker i bestemte livssituasjoner”, ”18. Kirkens organisasjon og styrings-struktur”, ”19. Kirke og stat”, ”20. Frivillige kirkelige organisasjoner og institusjoner”, ”21. Mangfold av tradisjoner” og ”22. Den norske kirke og andre kirker”.

setningen: ”Den norske kirke fremtrer ikke alltid som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.”⁸¹ I dette ligger det et alvor og en realitetstenkning i forhold til ”formålsparagrafen”. Selv om Kirkemøtet som Dnks øverste valgte organ har vedtatt denne retningsgivende paragrafen, er det nok vanskelig til alle tider og i alle situasjoner å leve opp til denne. Dnk består av mange organisatoriske lag fra sentralt til lokalt plan, og selv om kanskje de fleste tilstreber å relatere seg til denne ”formålsparagrafen”, er det ikke gitt at dette er lett eller mulig. Et spørsmål som er sentralt å stille, er om ”formålsparagrafen” i seg selv lar seg realisere slik den er formulert, og om det vil være vanskelig for en kirke å være bekjennende/misjonerende og tjenende/åpen på samme tid, da disse karakteristik-kparene av mange kan oppfattes som motstridende.

Denne spesifikke setningen kan tolkes som å bare henvise til de tilfellene der Dnks formspråk”[...] kommer til kort i møte med samtiden,[...]” og ”[N]år dens fellesskap oppleves ufullstendige[...],” og ikke der Dnk feiler i sin interpretasjon av ”formålsparagrafen” i sin helhet,⁸² I disse tilfellene setter da Dnk krav til seg selv om å finne nye former og uttrykk i sin kommunikasjon, samt at Dnks medlemmer oppfordres til å finne nye former. Sagt med andre ord: Når Dnks måte å uttrykke seg på i liturgiske tekster og lignende ikke står i samsvar med samfunnets uttrykk, må dette endres på. Men hva når bekjennelsen går på bekostning av menneskeverdet? Hva når misjonen stenger for åpenheten? Hva når tjenesten for vår neste begrenses av fordommer og avgrensninger? Likevel fremstår det som viktig at en slik uttalelse, med en så klar avsender, tar inn over seg at det eksisterer konflikter innad i Dnk og i Dnks møte med et mangefasettert samfunn. Disse konfliktene kan oppleves vanskelige og krenkende både for Dnks egne medlemmer og for mennesker som står utenfor. Dette er konflikter som det er mulig å endre på. Når et fellesskap føles ufullstendig for Dnks medlemmer, burde da ikke Dnk selv, enten på lokalt eller høyere plan forsøke å ta tak i problemet, i stedet for å oppfordre medlemmene til selv å finne nye former eller nye fellesskap? Og hva hvis Dnks medlemmer finner nye former og nye fellesskap som Dnk ikke vil anerkjenne? Risikoen for å støte fra seg medlemmer vil da, etter min mening, være stor.

⁸¹ Kirkemøtet 2004: ”7. Kirkens former”

⁸² Kirkemøtet 2004: ”7. Kirkens former”

Punkt "10. Trosopplæring"

En trosopplæring med bredt nedslag blant kirkens medlemmer er avgjørende for å opprettholde Den norske kirke som *folkekirke*.⁸³

I punkt 10 videreføres tanker omkring dåp og medlemskap i Dnk.⁸⁴ Punktet begynner med å si at dåp forutsetter at de dømte får opplæring i den kristne tro, noe Dnk og foreldre og faddere i samarbeid har ansvar for. Det hevdes videre at Dnk er i ferd med å utvikle en trosopplæring som "[...] fremmer kristen tro, gir kjennskap til den treenige gud og gir hjelp til livstolkning og livsmestring for alle dømte i alderen 0-18 år, uansett funksjonsnivå."⁸⁵ Denne trosopplæringen er i dag en realitet gjennom reformen "Størst av alt", som har mange prosjekter i lokalmenigheter omkring i hele Norge.⁸⁶ Sett fra et kirkelig perspektiv er det positivt at Dnk arbeider aktivt med trosopplæring blant egne medlemmer. Trosopplæring er viktig for utvikling av en kristen identitet hos barn og unge, noe Dnk selv må ta ansvar for og løfte frem. Helt siden 1969, da kristendomsundervisningen ikke lenger skulle være kirkens dåpsopplæring, har Dnk vært på etterskudd når det gjelder trosopplæring.⁸⁷ Derfor fremstår det i en kirkelig sammenheng som positivt at Dnk nå virkelig har tatt dette på alvor og forsøker å skape et system som kan bidra til økt kunnskap om kristen tro blant Dnks unge medlemmer.

Videre i punktet sees en trosopplæring med bredt nedslag blant kirkens medlemmer som svært viktig for å kunne opprettholde Dnk som folkekirke. Denne setningen kan tolkes på forskjellige måter, særlig i tilknytning til hvordan man forstår begrepet folkekirke. Kategorien "bredt nedslag" kan tolkes på minst to måter: Teologisk bredde eller geografisk bredde. Hvis det snakkes om et teologisk bredt nedslag, forstått som forskjellige teologiske uttrykk og standpunkter, kan dette relateres til leddet *åpen folkekirke* i "formålsparagrafen". Hvis det

⁸³ Kirkemøtet 2004: "10. Trosopplæring". Min kursivering.

⁸⁴ Se punkt "9. Dåp og medlemskap": "Den enkelte blir medlem av kirken og i menighetens fellesskap gjennom å bli døpt i den treenige Guds navn, enten det skjer som barn eller voksen. Den norske kirke anerkjenner også dåp utført i andre kristne kirker som grunnlag for medlemskap."

⁸⁵ Kirkemøtet 2004: "10. Trosopplæring"

⁸⁶ Trosopplæringsreformen "Størst av alt"

⁸⁷ I 1969 vedtok Stortinget ny *Lov om grunnskolen* som opprettet den niårige enhetsskolen. I tilknytning til det forberedende lovarbeidet ble det, ifølge Oftestad, på nytt strid om kristendomsundervisningen. Resultatet ble at det konfesjonsbundne kristendomsfaget ikke lenger skulle "[...] betraktes som en konsekvens av statskirkeordningen og Grunnlovens § 2, men ble forankret i foreldreretten, ettersom flertallet av foreldrene hadde latt sine barn døpe." Kristendomsundervisningen skulle ikke lenger betraktes som kirkens dåpsundervisning, men skulle også gi orientering om andre religioner og livssyn (Oftestad, B. T. 1993:283).

henvises til bredt nedslag forstått som en trosopplæring som skal nå samtlige/så mange medlemmer som mulig, kan vi relatere til leddet *misjonerende folkekirke*. Spørsmålet som da må stilles, er på hvilken måte man i denne forbindelse forstår folkekirke. Tolker man i retning av et bredt teologisk nedslag, kan folkekirke forstås i relasjon til Schleiermachers bruk, med fokus på å inkludere folket på folkets egne premisser og ikke ut fra et ”ovenfra perspektiv”. Tolker man derimot folkekirkebegrepet i retning av å nå så mange som mulig av sine egne (inaktive) medlemmer, så er det nærliggende å tro at folkekirken forstås på en Wichernsk måte, med fokus på indremisjon og brytning mellom en aktiv menighetskjerne og en inaktiv medlemsmasse. Ser man videre i punkt ”11. Medlemskap og deltagelse”, kan det se ut som den første tolkningen er mest aktuell her, da det her sies at Dnk vil “[...] bekrefte og ivareta alle sine døpte som *fullverdige* medlemmer.”⁸⁸

3.6. Hovedkapittel ”C: Folkekirke og samfunn”

I hovedkapittel ”C: Folkekirke og samfunn” ser vi at begrepet folkekirke er brukt allerede i overskriften. Begrepet danner første del av overskriften, noe som kan gi en indikasjon på at *folkekirke* er mer vektlagt enn *samfunn* i dette hovedkapittelet. Dette er en antagelse man ikke finner støtte for ved nøyere gjennomlesing. Hovedkapittelet består av til sammen sju punkter, der overskriftene på fem av disse begynner med ordet *kirken*, en begynner med *Den norske kirke*, og et punkt har overskriften ”Religions - og livssynsfrihet.”⁸⁹ I tillegg fokuseres det på hvordan Dnk forholder seg til samfunnet, hvordan den har vært med å påvirke samfunnet, og hvordan den selv er blitt påvirket av det. Dnk karakteriseres som majoritetskirke, som en forvalter av tradisjoner, verdier og kirkebygg og som en motkultur i forhold til forbrukersamfunnet.

Punkt ”26. Kirkens nærvær i folkelivet”

Som *folkekirke* forholder Den norske kirke seg til allmenne livserfaringer i samfunnet, og søker gjennom kirkelige handlinger, i sitt gudstjenesteliv, og i øvrig virksomhet å reflektere menneskelivet i dets mangfold. Som *folkekirke* ønsker Den norske kirke fortsatt å være til

⁸⁸ Kirkemøtet 2004: ”11. Medlemskap og deltagelse”. Min kursivering.

⁸⁹ Hovedkapittel C: ”23. Religions – og livssynsfrihet”, ”24. Den norske kirke som majoritetskirke”, ”25. Kirken som forvalter av kultur, verdier og tradisjoner”, ”26. Kirkens nærvær i folkelivet”, ”27. Kirke og etnisitet”, ”28. Kirken og samfunnets verdigrunnlag”, ”29. Kirkens ansvar i et internasjonalt perspektiv”.

stede i alle lokalsamfunn. Den ønsker med sin virksomhet å være integrert i lokalsamfunnets liv og hendelser, og at kristen tro og livstolkning skal prege både dagligliv og høytid.⁹⁰

I dette punktet settes det, som i de foregående punktene der begrepet folkekirke er brukt, opp en rekke teser om Dnk som folkekirke. Ut fra dette kan man trekke den slutningen at Dnk ikke er folkekirke i sitt vesen, men at folkekirke kun er en side ved Dnk. Det er kun i enkelte sammenhenger og på enkelte måter Dnk er folkekirke. Noen av disse sammenhengene får vi innblikk i dette punktet. Dnk er folkekirke når den *forholder* seg til allmenne livserfaringer i samfunnet, når Dnk gjennom sin "gjøren" *søker* å reflektere menneskelivet i dets mangfold, og når den *ønsker* å fortsatt *være tilstede* i lokalsamfunnet. Spørsmålet her blir hvorvidt folkekirke er et vesenstrekk ved Dnk, eller om det kun er en sosiologisk kategori basert på geografisk oppslutning og tilstedeværelse. Hva betyr det for eksempel når Dnk forholder seg til allmenne livserfaringer i samfunnet? Og hva innebærer det teologisk og antropologisk å reflektere menneskelivet i dets mangfold? Dette er spørsmål som må tenkes nøye igjennom, ikke bare på Kirkemøte- og Kirkerådsplan i Dnk, men også i hver enkelt menighet der Dnk møter menneskelivet ansikt til ansikt: Der prester, kateketer, kantorer, diakoner og frivillige møter Dnks medlemmer, ikke-medlemmer og hverandre midt i livet.

Punkt "27. Kirke og etnisitet"

Når Den norske kirke omtaler seg som *folkekirke*, er dette ikke å forstå på en monopoliserende og ekskluderende måte. "Folk" og "kirke" er ikke sammenfallende størrelser. Å tilhøre Den norske kirke er ikke noen betingelse for å være et fullverdig medlem av det norske samfunn. Den norske kirkes rolle som *folkekirke* må heller ikke oppfattes som en begrensning til det norske i etnisk forstand.⁹¹

I punkt "27. Kirke og etnisitet" innledes det med en avkrefte tese, der det påpekes at når Dnk omtaler seg selv som folkekirke, skal dette ikke forstås monopoliserende og ekskluderende. I dette ligger det er syn på at en folkekirke ikke er det samme som en nasjonal kirke. Dette bekreftes også videre i punktet der det hevdes at *folk* og *kirke* ikke er sammenfallende størrelser. Problemet som oppstår her, er at en så konsekvent avviser folk og kirke som sammenfallende størrelser. Snakker man om folk som alle norske statsborgere, er

⁹⁰ Kirkemøtet 2004: "26 Kirkens nærvær i folkelivet". Min kursivering.

⁹¹ Kirkemøtet 2004: "27. Kirke og etnisitet". Min kursivering.

det en selvfølge at disse kategoriene ikke er sammenfallende. Men snakker man om folk som en gruppe mennesker som deler en religiøs overbevisning, må man kunne si at kirke og folk sammenfaller.⁹² Dette ser vi også videre i punktet der det hevdes at medlemskap i Dnk ikke er påkrevd for å være en fullverdig del av det norske samfunnsfellesskapet, og at det ikke er påkrevd å være etnisk norsk for å være en del av Dnks fellesskap. Det påpekes derfor til slutt at Dnk "[...] vil bekrefte alle etniske gruppers rett til å bevare og utvikle sitt særpreg og gjenvinne det der det har gått tapt både i samfunnet og i kirken."⁹³ Videre hevdes det at Dnk ønsker "[...] å være en kirke der mennesker kan finne seg til rette, uansett etnisk og språklig bakgrunn."⁹⁴

3.7. Oppsummering

Når vi ser på uttalelsen i sin helhet, blir det klart at begrepet folkekirke brukes med forskjellige betydninger:

1. Folkekirke er et tilfeldig aspekt ved Dnk.⁹⁵
2. Folkekirke er et spesielt fellesskap som ikke er det samme som folkefellesskapet og som har en egen identitet.⁹⁶
3. Folkekirke karakteriseres som bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen.⁹⁷
4. En folkekirke er en kirke som gjennom trosopplæring vil favne alle sine medlemmer.⁹⁸
5. En folkekirke reflekterer menneskelivet i dets mangfold og forholder seg til allmenne livserfaringer i samfunnet.⁹⁹
6. En folkekirke er til stede i alle lokalsamfunn.¹⁰⁰
7. En folkekirke er ikke monopoliserende og ekskluderende.¹⁰¹
8. En folkekirke begrenses ikke av etnisitet, men er en kirke der mennesker med ulik kulturell, etnisk og språklig bakgrunn skal kunne finne seg til rette.¹⁰²

Ut fra dette kan vi se at folkekirkebegrepet ilegges mange betydninger som til dels er

⁹² Jfr. kapittel 2.2. Utgangspunktet.

⁹³ Kirkemøtet 2004: "27. Kirke og etnisitet"

⁹⁴ Kirkemøtet 2004: "27. Kirke og etnisitet"

⁹⁵ Kirkemøtet 2004: "2. Kirke i Norge"

⁹⁶ Kirkemøtet 2004: "2. Kirke i Norge"

⁹⁷ Kirkemøtet 2004: "2. Kirke i Norge"

⁹⁸ Kirkemøtet 2004: "10. Trosopplæring"

⁹⁹ Kirkemøtet 2004: "26. Kirkens nærvær i folkelivet"

¹⁰⁰ Kirkemøtet 2004: "26. Kirkens nærvær i folkelivet"

¹⁰¹ Kirkemøtet 2004: "27. Kirke og etnisitet"

¹⁰² Kirkemøtet 2004: "27. Kirke og etnisitet"

motstridende og til dels bekreftende i forhold hverandre. På den ene siden oppfattes ikke folkekirke som et vesenstrekk ved Dnk (1 og 2). Men på den andre siden gis det en indikasjon på at folkekirke virkelig er et vesenstrekk (3, 7 og 8). Dermed ser vi at folkekirkebegrepet brukes som en teologisk kategori som skildrer en viktig side ved Dnk som kirke i teologisk forstand. I tillegg brukes folkekirke som en sosiologisk/deskriptiv kategori som viser at Dnk har et høyt medlemstall blant den norske befolkningen, som har stor utbredelse, men kanskje ikke så stor medlemsaktivitet til daglig (4 og 6). Vi kan også se at der folkekirkebegrepet brukes i teologiske vendinger, varieres det mellom å snakke om et forhold mellom aktiv menighet og inaktiv medlemsmasse (2 og 4), et forhold som kan si å ha sine røtter i Wicherns tankegang, og om folkekirke som en kirke som er av og for folket (3 og 5), noe vi finner igjen hos Schleiermacher.

Samtidig som folkekirkebegrepet både benyttes sosiologisk/deskriptivt og teologisk, aner vi at begrepet i tillegg benyttes som et ledd i en argumentasjon direkte rettet mot mottakeren, Regjeringens stat-kirke-utvalg. Ved å peke på nære bånd til konge, statsmakt og andre myndigheter,¹⁰³ på tilrettelegging for styrking og videreføring av tilhørighet til den lokale kirke¹⁰⁴ og på statlige organers styringsoppgaver i Dnk,¹⁰⁵ ser vi at folkekirkebegrepet også kan forstås som et argument ovenfor Staten, der man på Kirkeråds- og Kirkemøteplan finner et positivt forhold mellom Dnk og Staten som gunstig i forhold til blant annet økonomiske ordninger.

Uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* fremstår for meg som en uttalelse som er ment å være positiv og lettfattelig. Å skrive om Dnks identitet er vanskelig, særlig når man tar i betraktning at dette skal ivareta mange stemmer og fraksjoner innenfor Dnk. Slikt sett har nok prosessen med uttalelsen gitt god trening i ”indre-kirkelig økumenikk” for dem som har deltatt. Problemet når slike uttalelser skal lages, er nok i mange tilfeller å bli enige om innholdet. Dette fører til at de ofte kan virke overfladiske og innholdsløse. Denne uttalelsen er i så måte intet unntak. Slik jeg ser det, innehar denne uttalelsen ikke en tilstrekkelig ekklesiologisk refleksjon omkring et så sentralt tema som Dnk som folkekirke. I og med at Kirkemøtet på vegne av Dnk har vedtatt en ”formålsparagraf” som karakteriserer Dnk som folkekirke, skulle man tro at en uttalelse om Dnks identitet og oppdrag i mye større grad

¹⁰³ Kirkemøtet 2004:”2. Kirke i Norge”

¹⁰⁴ Kirkemøtet 2004:”16. Kirkebygget”

¹⁰⁵ Kirkemøtet 2004:”18. Kirkens organisasjon og styrings-struktur”

redegjorde for hva dette innebærer, og på hvilken måte og i hvilken grad Dnk er folkekirke. Når dette ikke gjøres, står man igjen med en uttalelse som mangler teologisk substans, og som kan sies å blande teologiske og sosiologiske beskrivelser om Dnk både som kirke og som folkekirke.¹⁰⁶ Uttalelsen fokuserer i for stor grad på Dnks funksjoner og Dnks *gjøren*, i stedet for på Dnks teologiske og ekklesiologiske forankring, Dnks *væren*. Det henvises til trosgrunnlag og bekjennelsesskrifter, men uten at disse brukes aktivt i uttalelsen. Som eksempel kan vi se at det i punkt ”8. Gudstjenesten” siteres fra *Confessio Augustanas* artikkel VII uten at dette får konsekvenser videre i teksten. Slik sett kan man si at uttalelsen i stor grad fokuserer på Dnk som empirisk fellesskap med den følge at Dnk som åndelig/ikke-empirisk fellesskap kommer i bakgrunnen. Dermed står vi igjen med en uttalelse som på mange måter mangler forankring ikke bare i ekklesiologi, men også i antropologi, da vi snakker om menneskets forhold til kirken, til Gud og til hverandre i et fellesskap bygget på noe ”annet” - menneskets relasjon til Gud og menneskets relasjon til verden.

Ser man på uttalelsen som helhet, blir det klart at den ikke på noen måte gir uttrykk for å være en uttømmende ekklesiologi for Dnk. Dette ser vi både når det gjelder lengde og språklig form. På spørsmål om den kan karakteriseres som et ekklesiologisk dokument, svarer to av fire i Kirkerådets arbeidsgruppe samt tre av fire biskoper at den absolutt kan karakteriseres som dette, da uttalelsen har bakgrunn i tidligere ekklesiologiske arbeider, og siden den forsøker å si noe om hva kirken og dens oppdrag er.¹⁰⁷ Uttalelsen oppfattes både av Kirkerådet, Kirkemøtet og Bispemøtet som en uttalelse som ikke innehar noen læremessig eller bekjennelsesmessig karakter og som en uttalelse skrevet som et direkte svar på henvendelsen fra Regjeringens stat-kirke-utvalg. Slik sett kan uttalelsen sees på som et ledd i en fortsatt ekklesiologisk prosess i Dnk. I denne sammenhengen er det viktig å påpeke at uttalelsens innhold kan virke uklar og forenklet, noe som bidrar til at eventuelle lesere ikke nødvendigvis får et bedre innblikk i hvordan Dnk forstår seg selv og sitt oppdrag. Ikke minst er det uklart hvordan ”formålsparagrafen” som ble vedtatt allerede i 1996, blir brukt til vanlig og hvilken innvirkning denne har på Den norske (folke)kirkes liv og vesen.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Det har tidligere blitt avgitt uttalelser fra Kirkerådet på vegne av Dnk som kan sies å ha en bredere teologisk vinkling og en helt annen ekklesiologisk og teologisk tyngde enn denne uttalelsen. Se for eksempel Kirke/stat – utvalget 2000A og Kirkerådet 2002.

¹⁰⁷ E-post korrespondanse med representanter fra Kirkerådets arbeidsgruppe og biskoper i Dnk i tidsrommet 10.-30. september 2007. I Kirkerådets arbeidsgruppe fikk jeg svar fra fire av seks saksbehandlere. Av Dnks biskoper svarte sju av elleve på min henvendelse, og av disse sju mottok jeg tre svar om at de ikke hadde tid til å svare meg og fire reelle svar på min korrespondanse.

¹⁰⁸ KM 4/96

4. Folkekirkebegrepet i et nytt lys? Teologisk utblikk

4.1. Innledning

Når jeg nå har foretatt en analyse av uttalelsen *Den norske kirkes identitet og oppdrag* og dens bruk av folkekirkebegrepet, er det blitt klart at der finnes uklarheter og svakheter ved uttalelsen og dens bruk av begrepet. Jeg har pekt på hvordan begrepet benyttes i ulike kontekster og slik genererer ulike betydninger og forståelser omkring hva en folkekirke er, og hvordan, i hvilken grad og på hvilken måte Dnk kan sies å være en folkekirke. I dette kapitlet ønsker jeg, med bakgrunn i foregående kapitler, å dra opp noen linjer for hvordan man kan innholdsbestemme begrepet folkekirke teologisk, og hvordan man kan relatere det på en klar og sterk måte til Dnks identitet og oppdrag som et evangelisk-luthersk trossamfunn.

Å snakke om folkekirke er på mange måter å snakke om teologi og antropologi i samme åndedrag. For å forstå hva folkekirke er, hva folkekirke betyr, må man ikke bare gjøre rede for et generelt kirkesyn, men man må også gjøre rede for hvilket menneskesyn som legges til grunn. Å grunngi folkekirken innebærer en utredelse av hva folkekirke er, hvem som omfattes av folkekirkens fellesskap og hvordan folkekirken må være/stå i forhold til samfunnet for å ha mulighet til å utføre sitt oppdrag:

För at bearbeta frågeställningen om kyrkans roll som folkkyrka och dess samhällseliga relevans krävs en teologisk reflektion kring synen på kyrkans identitet, kriterier för kyrkotilhörighet och vilka krav som kan ställas på kyrkans medlemmer samt en genomtänkt grund för kyrkans engagemang i "världen".¹⁰⁹

Dette kapitlet vil på mange måter ta form som en ekklesiologisk refleksjon over hvordan man kan forstå folkekirke som et vesenstrekk ved Den norske kirke. Som grunnlag for denne refleksjonen vil jeg komme til å bruke sentrale teoretikere som Gustaf Wingren, Dag Myhre-Nielsen og K. E. Løgstrup. Gustaf Wingren forstås av mange som en foregangsfigur når det gjelder teologisk refleksjon omkring ekklesiologi generelt og folkekirke spesielt i en svensk kontekst.¹¹⁰ Dag Myhre-Nielsen har gjennom sin avhandling *En hellig og ganske alminnelig kirke. Teologiske aspekter ved kirkens identitet i samfunnet* bidratt til folkekirketenkning i en

¹⁰⁹ Håkansson, B. 2001:11

¹¹⁰ Sentral i så måte er Wingrens bok *Folkkyrkotanken* (Wingren, G. 1964), samt Bo Håkanssons avhandling *Vardagens kyrka. Gustaf Wingrens kyrkosyn og folkkyrkans framtid* (Håkansson, B. 2001).

norsk kontekst.¹¹¹ K. E. Løgstrup kan betegnes som den som i dansk kontekst har bidratt i sterkeste grad til nåtidig teologisk refleksjon omkring kristen etikk på et allment grunnlag, i tilknytning til både ekklesiologi og skapelsesteologi.¹¹² I tillegg vil jeg komme til å dra veksler på Ola Steinholt's kapittel "Folkekirke" – hva er det?" i hans bok *Sett Nordfra*.¹¹³ Her reflekterer biskop emeritus Steinholt omkring folk, kirke og folkekirke på en jordnær måte som gir oss et håndfast utgangspunkt for å forstå folkekirke i en norsk kontekst.

4.2. Kirke

For å kunne utdype hvordan man forstår begrepet folkekirke, må man først redegjøre for hva legges i begrepet kirke. Jeg har allerede påpekt at uttalelsen henviser til Dnks bekjennelsesgrunnlag, og at den siterer direkte *Confessio Augustanas* (CA) artikkel VII, uten at det får konsekvenser for hvordan uttalelsen bruker folkekirkebegrepet.¹¹⁴ Ser man på CA, fremgår det av artikkel VII:

Videre lærer de at der alltid vil bestå *en* hellig kirke. Men kirken er de helliges samfunn, hvor evangeliet læres rett og sakramentene blir rett forvaltet. Og til kirkens sanne enhet er det tilstrekkelig å være enig om evangeliets lære og sakramentenes forvaltning.¹¹⁵

I den apostoliske trosbekjennelsens tredje artikkel heter det: "Jeg tror på Den Hellige Ånd, en hellig, allmenn kirke, de helliges samfunn, syndendes forlatelse, legemets oppstandelse, og det evige liv."¹¹⁶ Disse to stedene burde være grunnlaget og utgangspunktet i enhver luthersk kirkedefinisjon.

I CA VII ser vi at det fremsettes tre utsagn som omhandler a) hvor lenge en hellig kirke vil bestå, b) hva som menes med kirke og c) hva som kreves til kirkens enhet. For det første sies det at det alltid vil bestå *en* hellig kirke. At kirken er én, er et perspektiv, som sett fra et luthersk kirkelig ståsted, peker på et felles utgangspunkt som alle kristne konfesjoner er en del

¹¹¹ Myhre-Nielsen, D. 1998

¹¹² Løgstrup, K. E. 2000. K. E. Løgstrup (1905-81) var professor i etikk og religionsfilosofi ved Aarhus Universitet.

¹¹³ Steinholt, O. 2003

¹¹⁴ Kirkemøtet 2004:"8. Gudstjenesten"

¹¹⁵ CA 1969:24f. I CA brukes *congregatio sanctorum* som Molland oversetter med "de helliges samfunn".

¹¹⁶ Skarsaune, O. 1997:26. I den niceno-constantinopolitanske trosbekjennelsen heter det: "Vi tror på én hellig, allmenn og apostolisk kirke." I den apostoliske trosbekjennelsen brukes *communio sanctorum* om "de helliges samfunn" (Grane, L. 2000:78).

av. På denne måten finnes det en kristenhet, en *corpus christianum*, som alle kristne er en del av. Sett i lys av det globale konfesjonelle mangfoldet, viser dette til at kirken, uansett hvilken form den har i det lokale samfunn, alltid har noe felles som gjør at den kan kalles kirke: Kirken har et grunnlag i historien om Guds sønn, Jesus fra Nasaret, som var både Gud og menneske, og som døde og oppsto igjen fra de døde til soning for menneskets synd.

Kirken er én fordi Kristus er én.¹¹⁷ Dette felles grunnlaget gjør at de forskjellige konfesjonene knyttes sammen, og at økumenikk blir et emne som ikke kan forbigås. Denne enheten vil alltid bestå, noe som understreker at kirken på denne måten ikke er bundet til personer, sted eller tid.

Denne kirken består likevel av mennesker: Kirken er de helliges samfunn. Men hva menes egentlig med dette, spør Ola Steinholt: "Den består jo av alminnelige mennesker. Er disse menneskene "hellige" i betydningen frommere og bedre enn andre mennesker?"¹¹⁸ Til dette svarer Steinholt at menneskene som kirken består av, er hellige i kraft av det hellige som menneskene samles om: Guds ord, dåpen og nattverden.¹¹⁹ Dette fører til at menneskene er hellige i kraft av at Gud for Jesu skyld har tilgitt menneskenes synder og erklært dem for rettferdige gjennom troen på evangeliet.¹²⁰ Med andre ord er kirkens mennesker alminnelige, feilbare mennesker som sees som hellige i kraft av Guds nåde.¹²¹ Og når da dette gjelder enkeltmennesket, gjelder det også kirken i sin helhet. I denne forstand bygger ekklesiologien, ifølge Myhre-Nielsen, på den teologiske antropologi, på hvordan mennesket forstås gjennom

¹¹⁷ Jfr. 1. Kor 10:16f: "Velsignelsens beger som vi velsigner, gir ikke det oss del i Kristi blod? Brødet som vi bryter, gir ikke det del i Kristi kropp? Fordi det er ett brød, er vi alle én kropp. For vi har alle del i det ene brød."; Joh 15:4f: "Bli i meg, så blir jeg i dere. Slik som grenen ikke kan bære frukt av seg selv, men bare hvis den blir på vintreet, slik kan heller ikke dere bære frukt hvis dere ikke blir i meg. Jeg er vintreet, dere er grenene. Den som blir i meg og jeg i ham, bærer mye frukt. For uten meg kan dere ingen ting gjøre."; 1. Pet 2:9f: "Men dere er en utvalgt slekt, et kongelig presteskap, et hellig folk, et folk som Gud har vunnet, for at dere skal forkynde *hans storverk*, han som kalte dere fra mørket og inn i sitt underfulle lys. Dere som før *ikke var et folk*, er nå Guds folk. Dere som før *ikke fant barmhjertighet*, har nå funnet barmhjertighet."; Ef 4:3-6: "Sett alt inn på å bevare Åndens enhet, i den fred som binder sammen: én kropp, én Ånd, slik dere fikk ett håp da dere ble kalt, én Herre, én tro, én dåp, én Gud og alles Far, han som er over alle og gjennom alle og i alle."

¹¹⁸ Steinholt, O. 2003:142

¹¹⁹ Steinholt, O. 2003:142

¹²⁰ Jfr. Rom 3:24ff: "Men ufortjent og av hans nåde blir de erklært rettferdige, frikjøpt i Kristus Jesus. Ham har Gud stilt synlig fram for at han ved sitt blod skulle være soningsstedet for dem som tror. Slik viste Gud sin rettferdighet. For han hadde tidligere i tålmodighet holdt tilbake straffen for de synder som var begått. Men i vår tid ville han vise sin rettferdighet, både at han selv er rettferdig, og at han erklærer den rettferdig som tror på Jesus."; 5:1f: "Da vi altså er blitt rettferdige ved tro, har vi fred med Gud ved vår Herre Jesus Kristus. Gjennom ham har vi også ved troen fått adgang til den nåde vi står i, og vi er stolte over håpet om Guds herlighet."

¹²¹ Steinholt, O. 2003:142. Jfr. Luthers dobbelte bestemmelse av mennesket under nåden: *Simul iustus et peccator*

sin relasjon til Gud og til verden.¹²² Når mennesket mottar sin identitet fra Gud gjennom troen på evangeliet, er dette verken identifiserbart eller synlig. At mennesket er rettferdiggjort av Gud gjennom troen på evangeliet, og at det innehar en identitet som skapt i Guds bilde, er ikke noe man empirisk kan bekrefte eller avkrefte. Dette gjelder også kirken.

Dietrich Bonhoeffer bestemmer, ifølge Myhre-Nielsen, kirken i en dobbelt betydning: Kirken er på samme tid forbannet og kvalifisert verden.¹²³ I dette ligger det ikke et skille mellom kirkens medlemmer, men et perspektiv på kirken i sin helhet som sees som dobbelt. Kirken er gjennom sine uttrykk, sin organisasjon, sin virksomhet (sin *gjøren*) og sine medlemmer, synlig i verden og en del av verden. Likevel er kirken kvalifisert gjennom evangeliet og virkningen av dette (gjennom sin *væren*). Og dette er en skjult virkelighet, på samme måte som menneskets identitet er skjult, og på samme måte som Gud er skjult i verden.¹²⁴

En slik kirkedefinisjon tar mennesket på alvor som selvstendig individ og som villet av Gud, sett i et skapelsesteologisk perspektiv. Å betegne kirken som både skjult og synlig på samme tid fører til at kirkens identitet får et vesenstrekk som vi kan betegne som åpenhet. I dette ligger det en grunnleggende forståelse av at markering av kirkens grenser mot samfunnet ikke kan gjøres innenfra, av kirken selv. Men det er en hel og fullverdig kirkes oppgave i verden å være både det synlige stedet hvor evangeliet møter verden og enkeltmennesket, og samtidig det stedet som er det usynlige produktet av dette møtet. Wingren sier, ifølge Håkansson:

Den förstörda och skadade kyrkan, *hon* har skarpa och klara gränser, hon kan alltid ge besked om vilka som är 'innanför' och vilka som är 'utanför', hon är nämligen konstruerad för att svara på frågan vilka som 'har', vilka som *äger*.¹²⁵

I trangen til å definere seg selv som noe annet, noe spesielt, som ikke har noe med verden utenfor å gjøre, ligger det et syn på verden som ikke er fruktbart, ifølge Wingren. Hvis ikke verden kan sees på som den plassen der mennesket møter Skaperens godhet og stadige strøm av gode gaver, der loven kan betraktes som Guds omsorg og beskyttelse av det livet som trues av ødeleggelse, får kirken et eksklusivt preg.¹²⁶ Synet på verden som Guds verden er i seg selv et argument mot at kirken selv skal utgjøre et spesielt fellesskap, et særegent fellesskap i

¹²² Myhre-Nielsen, D. 1998:386

¹²³ Myhre-Nielsen, D. 1998:386

¹²⁴ Myhre-Nielsen, D. 1998:386

¹²⁵ Håkansson, B. 2001:97

¹²⁶ Håkansson, B. 2001:98

verden.¹²⁷ I uttalelsen til Dnk ser vi at nettopp det som Wingren vil til livs, uttrykkes indirekte: ”Som folkekirke er Den norske kirke ikke identisk med folkefellesskapet, men er et særegent fellesskap bygd på dåpen og troen.”¹²⁸ Ser Dnk på seg selv som noe særegent og spesielt ved siden av resten av verden? Å dra opp en så markant linje mellom kirkens fellesskap og den verden kirken er en del av, kan på mange måter resultere i at kirken får et lovisk uttrykk, og at evangeliet mistes. Kirken er et fellesskap bygget på dåpen og troen, et åndelig og sakramentalt fellesskap. Men det er også et fellesskap bestående av vanlige mennesker, av folk. Og dette fellesskapet har menneskelig samhandling, både rituell og ikke-rituell, som uttrykksform.

Videre ser vi at kirkens enhet konstitueres av rett forkynnelse av evangeliet, rett forvaltning av sakramentene og enighet om dette. I CA artikkel VIII sies det:

Kirken er egentlig samfunnet av de hellige og i sannhet troende, men da i dette liv mange hyklere og onde mennesker er blandet inn i den, gjelder sakramentene også om de forvaltes av onde, etter Kristi ord: ”På Mose stol sitter de skriftlærde og fariseerne” osv. (Matt. 23,2). Både sakramentene og ordet er virkekräftige på grunn av Kristi innstiftelse og befaling, selv om de meddeles av onde.¹²⁹

I dette ligger det en kirkeforståelse som vektlegger kirkens skjulte side, og som aksentuerer kirken og sakramentene som innstiftet av Kristus. Med dette er det ikke opp til den enkelte prest eller det enkelte kirkemedlem å bestemme hvem som er verdige eller kristne nok til å gå til nattverd. Luther sier det selv, i sitt skrift ”Om koncilierne og kirken”:

Det skal ikke gjøre dig urolig, hvem der døbte dig. Dåben er ikke den døbendes, det er ikke en gave til ham, men til den, som bliver døbt. For ham har Gud indstiftet og givet den, ligesom Guds ord ikke er prædikantens (han skal jo også høre med og tro), men diciplens, når han hører og tror. Til ham er det givet. [...] Det er tilstrækkeligt, at du er salvet med Guds høje, hellige salve, Guds ord, dåpen og dette sakrament. Så er du salvet smukt og herlig nok og præsteligt kledt. Du skal heller ikke bekymre deg om, hvor hellig manden er, som rækker dig det, eller om han har haft to hustruer. Sakramentet er ikke hans, som rækker dig det, men hans som det bliver rakt til.¹³⁰

¹²⁷ Håkansson, B. 2001:98

¹²⁸ Kirkemøtet 2004: ”2. Kirke i Norge”

¹²⁹ CA 1969:25

¹³⁰ Prenter, R. 1963:394f

Heri ligger også noe av det sentrale i luthersk forståelse av det allmenne prestedømme, der alle dømte er prester.¹³¹ Det kirkelige embetet er innsatt for å lære evangeliet og meddele sakramentene, siden ikke kirken i sin helhet kan gjøre det.¹³² Men alle kirkens medlemmer stiller likevel på lik linje ovenfor Gud og hverandre, og embetet gjør ikke embetsinnehaveren til noe spesielt i så måte. For slik Luther sier det: ”Ecclesia betyder, et folk.”¹³³ Gjennom embetet og dets funksjon sikres kirkens kontinuitet.

4.3. Folkekirke

Når jeg nå har foretatt en refleksjon omkring hva kirke er, står vi igjen med spørsmålet om hva en *folkekirke* er, *hvem* som omfattes av en folkekirkes fellesskap, og *hvor/hvordan* en *folkekirke* står i forhold til samfunnet. Disse spørsmålene må besvares for å kunne gi en definisjon av folkekirkebegrepet i en norsk luthersk kontekst.

Folkekirkens hva

En folkekirke er på mange måter ikke noe annet enn én, hellig og allmenn kirke, slik det sies i den apostoliske trosbekjennelsen som Dnks medlemmer fremsier hver søndag i kirkerom omkring i Norge. Men samtidig er en folkekirke noe mer. Den er en kirke som på en eller annen måte relateres til folket, til enkeltmennesker med sitt liv og sine meninger. Ifølge Wingren er ikke folkekirken verken en institusjon eller et fellesskap av sant troende, men et ”*creatura verbi*,” en Ordets skapelse, et resultat av evangeliet.¹³⁴ Slik sett er det evangeliet og sakramentene som konstituerer kirken: Livet i kirken er ikke dermed et spesielt liv, men et liv i fellesskap med Kristus:

Kyrkans gemenskap är det naturliga livets gemenskap, är, kunde man säga, människolivets tillfrisknande. De heligas samfunn pulserar och yttrar sig i de av kallelsen givna og fordrande nästanrelationerna i världen. Försöken att nedvärdera dessa av Skaparen satta gemenskapsförbindelser till förmån för andra, i vilka andligheten är synlig, leda ofelbart ut ur kyrkans gemenskap och in i sektens. Då föregriper man skådandet, d.v.s. då *hör* man inte längre: man uppfattar icke varandet och lyssnandet som konstitutivt för det kristna livet.¹³⁵

¹³¹ Et funksjonelt embetssyn jfr. et institusjonelt hierarkisk.

¹³² Prenter, R. 1963:396

¹³³ Prenter, R. 1963:389

¹³⁴ Håkansson, B. 2001:31

¹³⁵ Håkansson, B. 2001:33

Folkekirke er med andre ord en kirke som tar evangeliet på alvor. I Matt 28:18-20 befaler Jesus disiplene om å gå ut til *alle* folkeslag og gjøre dem til disipler.¹³⁶ Dette er på mange måter et perspektiv som i forhold til folkekirken formaner til grenseløshet. Folkekirken skal nå alle mennesker med evangeliet. Folkekirken skal gjøre alle til disipler, den skal bidra til at mennesker kommer til tro på evangeliet. Spørsmålet blir da hvordan man tolker dette disippelforholdet. Hvis det å være disippel i en nåtidig kontekst vil si å følge evangeliets budskap, må man gjøre rede for hvordan man forstår evangeliet.

Det Jesus fra Nasarets forkynnelse rører ved i vår tilværelse, er ikke minst den enkeltes forhold til andre mennesker. Et av spørsmålene som melder seg overfor denne forkynnelsen, lyder derfor: hvordan fremstår den holdningen til andre mennesker som ligger i Jesu forkynnelse? Hvilken oppfatning inneholder den av hva som betyr noe i vårt liv med og ovenfor hverandre, hvis vi forsøker å gi denne oppfatningen et rent humant uttrykk?¹³⁷

Gjennom sin bok *Den etiske fordring* tar K. E. Løgstrup opp nettopp det humane i Jesu forkynnelse. Løgstrup sier, med en henvisning til F. Gogarten,¹³⁸ at ifølge Jesu forkynnelse, avgjøres enkeltmenneskets forhold til Gud ikke noen andre steder enn i enkeltmenneskets forhold til medmennesket.¹³⁹ I nestekjærlighetsbudet og i det dobbelte kjærlighetsbud er dette forholdet uttrykt.¹⁴⁰

Evangeliet om Jesus er med andre ord et evangelium om nestekjærlighet. Løgstrup uttrykker gjennom sin tanke om den etiske fordring, dette forholdet som gjør at forutsetningen for enkeltmenneskets forhold til Gud og til medmennesket er at vi er ”daglig brød i hverandres liv.”¹⁴¹ Med andre ord: Som enkeltmenneske holder man alltid en del av det medmenneskets liv som man møter i sin hånd. Denne delen skal man verne om som om det var ens eget liv. Denne fordringen er, ifølge Løgstrup, taus. Hva den går ut på i realiteten, må enkeltmennesket

¹³⁶ Matt 28:18-20: ”Da trådte Jesus fram og talte til dem: ”Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler! Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende.”

¹³⁷ Løgstrup, K. E. 2000:23

¹³⁸ Friedrich Gogarten (1887-1968) var professor i teologi ved Universitetet i Göttingen.

¹³⁹ Løgstrup, K. E. 2000:24

¹⁴⁰ Nestekjærlighetsbudet: Matt 7:12: ”Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, det skal også dere gjøre mot dem. For dette er loven og profetene.” Det dobbelte kjærlighetsbud: Matt 22:37-40: ”Han svarte: ””*Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand.*” Dette er det største og første bud. Men det andre er like stort: ”*Du skal elske din neste som deg selv.*” På disse to budene hviler hele loven og profetene.”

¹⁴¹ Løgstrup, K. E. 2000:25

som den er rettet mot, selv avgjøre fra situasjon til situasjon.¹⁴² I tillegg til dette er fordringen radikal, idet enkeltmennesket selv skal avgjøre hvordan det tar vare på sin nestes liv. Dette krever uselviskhet og en evne til å lytte til nestens behov uten at disse tar overhånd over fordringen.¹⁴³ Slik sett er fordringen også ensidig, da den stilles fra nesten til enkeltmennesket.¹⁴⁴ Men i dette ligger det også en gjensidighet, da mennesker forholder seg til hverandre:

Saken er jo at vi er priggitt hverandre! Priggitheten er nettopp gjensidig! [...] det skal brukes til å regulere vårt innbyrdes liv og moderere fordringen slik at den som er stilt under den, også får sitt.¹⁴⁵

Evangeliet om nestekjærlighet som Jesus forkynner er, ifølge Løgstrup, mer eller mindre det samme som den etiske fordringen Løgstrup risser opp. Det eneste tillegget, er at Jesus sier at denne fordringen er Guds fordring. Men fordringen er likevel taus, radikal og ensidig.¹⁴⁶ Dermed legger Løgstrup grunnlaget for en etikk som ikke kan kalles spesifikt kristen, men en etikk som forfektes i det kristne evangeliet og som er en allmenngyldig etikk og ikke en kristen materialetikk. Tar man dette i betraktning når man reflekterer over folkekirkens hva, ser man at for at kirken skal ta evangeliet alvor, må Dnk som folkekirke åpne opp for slik å forfekte et allmenngyldig utgangspunkt i den etikken som ligger til grunn. Når dette knyttes til et skapelsesteologisk ståsted om Guds skapende kraft i verden og mennesket som villet av Gud og skapt i Guds bilde, får folkekirken et sterkt grunnlag og utgangspunkt i møtet med enkeltmennesket og med samfunnet.

Evangeliet skaper kirken og gjør kirken til det stedet der mennesket kan komme til tro på evangeliet, og der sakramentene skaper en kontinuitet med tradisjon og styrker og binder sammen fellesskapet, både mellom mennesker (et horisontalt fellesskap) og mellom mennesket og Gud (et vertikalt fellesskap). Og gjennom troen på evangeliet om Jesu liv i nestekjærlighet blir mennesket rettfærdiggjort:

¹⁴² Løgstrup, K. E. 2000:42ff

¹⁴³ Løgstrup, K. E. 2000:66

¹⁴⁴ Løgstrup, K. E. 2000:140

¹⁴⁵ Løgstrup, K. E. 2000:140

¹⁴⁶ ”Dette er det uhåndterlige ved hans forkynnelse. Derfor har alle forsøk på å systematisere den, strandet. Det finnes ingen anvisning i den, ingen forskrifter, ingen moral, ingen kasuistikk, ingenting som tar ansvaret fra mennesket ved på forhånd å løse de konflikter som fordringen fører det inn i. Alle hans ord taler om denne ene fordringen, men ikke med et ord bryter han dens taushet” (Løgstrup, K. E. 2000:134).

Dette er Guds rettferdighet som gis ved troen på Jesus Kristus til alle som tror. Her er det ingen forskjell, for alle har syndet og mangler Guds herlighet. Men ufortjent og av hans nåde blir de erklært rettferdige, frikjøpt i Kristus Jesus. Ham har Gud stilt synlig fram for at han ved sitt blod skulle være soningsstedet for dem som tror. Slik viste Gud sin rettferdighet. For han hadde tidligere i tålmodighet holdt tilbake straffen for de synder som var begått. Men i vår tid ville han vise sin rettferdighet, både at han selv er rettferdig, og at han erklærer den rettferdig som tror på Jesus.¹⁴⁷

Hvis da evangeliet er evangeliet om Jesu liv i nestekjærlighet, kan det sies at synd er når mennesket ikke lever et liv i nestekjærlighet, når enkeltmennesket ikke viser omsorg og ikke verner om det liv som legges i dets hånd. Men hvem er så vår neste? Vår neste er, enkelt sagt, alle som ikke er oss selv. Det er mor, far, den narkomane på gatehjørnet, voldtektsforbryteren, naboen, drapsmannen, biskopen, medstudenten, egne barn, den fattige og utsultede, kollegaen på jobben, den dødssyke, diktatoren, og den man er forelsket i. I denne sammenhengen har Dnk som folkekirke et viktig ansvar i å formidle at det ikke er det enkelte menneske som stilles ovenfor fordringen som bestemmer hvorvidt den ene eller den andre er ens neste. Alle mennesker er skapt i Guds bilde og villet av Gud, noe som vil si at i nesten ser vi Gud.¹⁴⁸ Slik sett er ikke livet i folkekirken et annerledes og spesielt liv, men et helt vanlig liv i fellesskap med Gud og med medmennesket. Heller ikke folkekirken er en spesiell kirke i noen annen form enn at det er en kirke som aksentuerer menneskets liv i nestekjærlighet: ”Kirkens innsats i samfunnet skjer ikke for kirkens, men for medmenneskelighetens skyld. At denne innsats også klargjør evangeliet for menneskene, er ikke en begrunnelse, men en følge.”¹⁴⁹ Dette er, ifølge Myhre-Nielsen poenget med en menighetsforståelse nedenfra, kontra både innenfra og ovenfra, da medmenneskeligheten er diakoniens primære begrunnelse, da kirken ikke “[...] kan godta en skjult agenda i sin egen vedlikeholdsstruktur.”¹⁵⁰ Med andre ord dreier det seg ikke om kirkens troverdighet, men om menneskers liv.

Folkekirkenes hvem

Gjennom den etiske fordring som allmenn, og også folkekirken som allmenn, det vil si katolsk i ordets egentlige betydning, ser vi at svaret på hvem som omfattes av folkekirken

¹⁴⁷ Rom 3:22-26

¹⁴⁸ 1. Mos 1:27: ”Og Gud skapte mennesket i sitt bilde, i Guds bilde skapte han det, til mann og kvinne skapte han dem”; Ef 4:24: ”Kle dere i det nye mennesket, som er skapt i Guds bilde til et liv i sann rettferd og hellighet.”

¹⁴⁹ Myhre-Nielsen, D. 1998:416

¹⁵⁰ Myhre-Nielsen, D. 1998:416

fellesskap ikke kan være et annet svar enn alminnelige mennesker: ”For her er det ikke forskjell på jøde og greker. Alle har samme Herre, og han er rik nok for alle som påkaller ham. Hver den som påkaller Herrens navn, skal bli frelst.”¹⁵¹ Evangeliet om nestekjærighet er et inkluderende og grenseløst budskap om kirkelig rom til alle. Slik sett er det ikke opp til folkekirken eller dens medlemmer å sette grenser for hvem som er en del av fellesskapet og hvem som ikke er det. Disse grensene kan kun dras av de menneskene som ikke vil være en del av folkekirken. I denne sammenheng kan ikke dåpen forstås som et ekskluderende merke, men som en stadfestelse av mennesket som Guds barn og som en innlemmelse i Kristus og i et fellesskap med alle døpte overalt i verden. Wingrens syn på dåpen som et uttrykk for åpenhet og livstydning gjør at han avviser dåpen som en grensemarkør. For Wingren handler dåpen om en livsanskuelse i samsvar med evangeliet, der Jesu lidelsehistorie betegnes som ”[...] generaldopet på Golgata.”¹⁵²

Men dopet er i sin kärna Kristi död på korset. Där gav han ut sitt liv för världen. Dopen är just denna rörelse utåt till de förkastade, ’alla de dömda’. Om dopet blir ’döphteten’ hos mig, en egenskap som skiljer ut mig och ger mig förmåner som de andra inte har, då är dopets innersta väsen förnekad. Om kyrkan är en maktkoloss med privilegier och om ’döphteten’, detta att ha genomfört en dopakt, blir biljetten till rösträtt vid kyrkliga val, då är meningen med dopet upphävd.¹⁵³

Ved tro på Guds virke i verden og i enkeltmennesket må derfor også ikke-døpte ønskes velkomne i folkekirken. Som kirken er i bevegelse, er også det enkelte menneske i bevegelse, i tro og tvil. Ifølge Wingren er det ikke en selvfølge at den ikke-døpte står utenfor kirkens fellesskap.¹⁵⁴ I Wingrens teologi spiller dåpen, ifølge Håkansson, en større rolle enn nattverden, siden dåpen inneholder hele det kristne livet og nattverden kun er gjentakelse av dåpen.¹⁵⁵ Dåpen må derfor sees i sammenheng med hverdagslivet kallellesliv og gi hele menneskelivet et sakramentalt preg, noe som vil smitte over på omgivelsene.¹⁵⁶ Og siden dette, ifølge Wingren, vil smitte over på omgivelsene, vil en grensedragnings mellom døpte og ikke-døpte være en ”[...] förkastlig form av kyrkotukt.”¹⁵⁷ I stedet bør dåpen være et krav for å kunne stille til valg til verv i det kirkelige demokratiet. I Wingrens syn på dåpen ligger det

¹⁵¹ Rom 10:22

¹⁵² Håkansson, B. 2001:105

¹⁵³ Håkansson, B. 2001:104f

¹⁵⁴ Håkansson, B. 2001:104

¹⁵⁵ Håkansson, B. 2001:102

¹⁵⁶ Håkansson, B. 2001:102ff

¹⁵⁷ Håkansson, B. 2001:104

en sentral tanke om folkekirkens åpenhet. Men åpenheten kan også bli folkekirkens problem. Hvis folkekirken skal være åpen og ta imot alle som vil være en del av dens fellesskap, og ikke stille noen krav verken til dåp eller menneskers liv, kan man ende opp med en folkekirke som ikke sier noe om noe og som står maktesløs overfor folket. Derfor må denne åpenheten ha et teologisk fundament, ikke et politisk. Åpenheten må ha forankring i evangeliet og ikke i politiske partiprogram. Åpenheten må være grenseløs i form av at alle skal ønskes velkomne i tilgivelse og omvendelse. Men likevel må denne åpenheten stille nestekjærlighetens krav til enkeltmennesket. En gjennomgang av for evangeliene gir oss et lite innblikk i Jesu virke, hvem Jesus kalte til seg, var sammen med og hva han gjorde.¹⁵⁸ I Matt 10:8-14 får vi vite hvilke oppgaver Jesus ga disiplene:

Helbred syke, vek opp døde, gjør spedalske rene og driv ut onde ånder! Gi som gave det dere fikk som gave. Skaff dere ikke gull eller sølv eller kobbermynter til å ha i beltet, ikke veske til reisen, heller ikke to kjortler eller sandaler eller stav. For en arbeider er verd sin føde. Når dere kommer til en by eller landsby, så finn ut hvem i den som er verdig til å ta imot dere, og bli der til dere skal dra videre. Når dere kommer inn i huset, skal dere hilse det med fred. Og er huset det verd, skal freden deres komme over det, men dersom huset ikke er det verd, skal freden vende tilbake til dere selv. Er det noen som ikke vil ta imot dere og heller ikke vil høre budskapet deres, skal dere dra bort fra det huset eller den byen og riste støvet av føttene.¹⁵⁹

Disiplenes oppgaver er utfra dette å helbrede, være uselviske og arbeide for fred. Når da Jesus i misjonsbefalingen ber disiplene gå ut og gjøre alle folkeslag til disipler, betyr dette med andre ord å lære mennesker å helbrede (diakoni), være uselviske (den etiske fordring) og å arbeide for fred.¹⁶⁰ Folkekirkens hva og hvem henger sammen med dette. Folkekirkens åpenhet konstitueres gjennom evangeliet og opprettholdes gjennom sakramentene og enkeltmenneskenes handlinger for sin neste i fred, uselviskhet og det å gjøre menneskers liv hele igjen.

Folkekirkens hvordan

Gjennom å være en kirke som tar evangeliet på alvor og som består av alminnelige mennesker, er en folkekirke en kirke i samfunnet og i interaksjon med samfunnet. Folkekirken er en kirke midt iblant folk: I evangeliets tjeneste for folket, av folket. I dette ligger det en

¹⁵⁸ Se for eksempel: Matt 8:1-4, 5-13, 28-34; 9:9-13, 20-22; 15:21-28; 19:13-15; 26:6-13.

¹⁵⁹ Matt 10:8-14

¹⁶⁰ Matt 28:18ff

tanke om at folkekirke er en kirke som gjennom nestekjærlighet og visshet om Guds skapende kraft i hele verden er en kirke som lytter til folket og som taler folkets sak og verdens sak. Med teologien i bunnen er derfor en folkekirke en kirke som kjemper for de svakestes rett og som kjemper for skaperverkets rett der urett mot skaperverket begås.

Når Den norske kirke betegner seg som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke, er det derfor viktig at åpenheten velges som tolkningsnøkkel for bekjennelse, misjon og tjeneste. Slik sett er folkekirken en bekjennende kirke, som bekjenner troen på evangeliet om nestekjærlighet og Jesu offer. Folkekirken er en misjonerende kirke som har i oppdrag å forkynne dette evangeliet til alle som vil høre, men også til dem som ikke vil høre etter. Og folkekirken er en tjenende kirke som tjener evangeliet til beste for medmennesket og skaperverket. Med andre ord: folkekirke er en kirke som tar det åpne evangeliet på alvor, som er i en konstant bevegelse mellom åpenbaring og kroppslighet:

Åpenbaringen og legemligheten, kontekstualisert i ordet og kallet, ekspliserer et perspektiv på kirkens katolisitet. Katolisiteten dreier seg nettopp om kirkens grenseløse evne til kontekstualisering på ethvert menneskelig sted. Menighetens katolisitet bygger derfor i siste instans på kristologiens *sann Gud, sant menneske*. Menigheten får sin elliptiske struktur fra Kristus som enheten av åpenbaring og legemlighet i inkarnasjonen. Som legemliggjøring av denne enhet må menigheten i denne forstand være folkekirke for å være kirke. Heri ligger begrunnelsen for og muligheten til menighetens egenartede åpenhet.¹⁶¹

Dnks synlighet finnes i den lokale menighet, i den lokale gudstjeneste og på det enkelte sted. Dette impliserer at Dnk som folkekirke må ha en evne til å kontekstualisere. Heri ligger det et ansvar på Dnks ansatte og frivillige til å lytte til stedets kontekst for slik å kunne nå enkeltmennesket med evangeliet. Dnk er på mange måter preget av sin historiske kontekst, der pietismens inntog på slutten av 1700-tallet ennå preger menneskers forhold til kirken.¹⁶² Dette har bidratt til en aksentuering av skillet mellom ”menighetskjerne” og ”resten av folkekirken,” et skille som må kunne regnes som ufruktbart i spørsmålet om hvordan Dnk er folkekirke. En slik Wichernsk folkekirkedefinisjon bidrar ikke til noe annet enn en uheldig utvikling av A- og B- medlemskap i en kirke som bør være for alle på like vilkår. Selvfølgelig vil det alltid være mennesker som søker aktive fellesskap, og som har et mer aktivt og

¹⁶¹ Myhre-Nielsen, D. 1998:418f

¹⁶² For videre lesing om pietisme i et kirkehistorisk perspektiv, relatert til Dnk, se Oftestad, B. T. 1993 og Christoffersen, S. Aa. 1999.

engasjert trosliv enn andre. Men dette er ikke dermed sagt at disse er mer kristne enn andre. Folkekirken katolisitet er ikke bare alminnelighet i form av å bestå av alminnelige mennesker, men en alminnelighet som strekker seg ut mot andre kristne konfesjoner. Kriteriene vi finner i CA VII er grunnlaget for kirkens enhet som gjør det mulig å se kirken i det konfesjonelle mangfoldet under ett: ”Det oppdrag som ligger i bekännelsen till *en* kyrka kan altså tolkas som en vilja att verka för en enhet och försoning i hela mänskligheten.”¹⁶³ Det handler med andre ord om en tjeneste for medmenneskelighet, forsoning og fred.

4.4. Oppsummering

Den norske kirke i dag kan, rent sosiologisk sett, sees på som en folkekirke grunnet sin numeriske oppslutning i Norges befolkning. Men dette perspektivet er på mange måter ufruktbart når det gjelder folkekirkebegrepet og Dnk som folkekirke. Ved å bare relatere folkekirkebegrepet til antallet medlemmer i Dnk, utgår den teologiske og ekklesiologiske refleksjonen omkring Dnk som folkekirke og folkekirke som teologisk kategori. I denne sammenhengen snakkes det egentlig, etter min oppfatning, om Dnk som majoritetskirke og ikke som folkekirke, da fokuset ligger på empiriske tall og statistikker.

Schleiermacher så på folkekirken som et ideal mellom statskirke og frikirke, som en kirke som markerte en egen selvstedighet og identitet i forhold til staten. Folket var folkekirkens subjekt, i et dynamisk og organisk fellesskap, i motsetning til hos Wichern der folket var kirkens objekt. Men selv om folket sees som objekt for kirkens misjon, er det likevel interessant å se at folket idealiseres som en guddommelig totalitet.¹⁶⁴ Selv om Wichern, med fokus på indre misjon, legger grunnlaget for en differensiering av kirkens medlemmer, sees folket som en guddommelig skapelse. Dette finner vi og igjen hos Løgstrup og Wingren i deres skapelsesteologi, der Guds skaperkraft forstås å virke i hele verden, og mennesket sees på som villet av Gud.

Når evangeliet får lyde og tas på alvor til etterfølgelse, skapes folkekirken som det stedet der mennesker kan søke tilflukt, støtte og omsorg i mellommenneskelige relasjoner og i relasjon til Gud. Jesus forkynte Gudsrikets komme for sin samtid. Gyrid Gunnes sier i en kronikk i Nordlys mandag 12. november d.å.:

¹⁶³ Håkansson, B. 2001:329

¹⁶⁴ Jfr. kapittel 2.3. Folkekirkebegrepet tar form.

Jesu liv og virke handlet om å spre fortellingen om Guds rike. Gudsriket *skjedde* når gode handlinger skjedde, når mennesket delte, når noen ble friske, når noen som var satt utenfor, ble ønsket velkommen, når noen følte seg møtt og favnet av Gud. Evangeliene forteller at det var dette Jesus brukte sitt liv på, det var for dette han døde.¹⁶⁵

Derfor er det viktig at det på hvert enkelt sted, i hver enkelt menighet samt i Dnk sentrale organer legges til rette for en ivaretagelse av både det horisontale og det vertikale fellesskapet som folkekirken er og bør være. Dette kan ikke gjøres på andre måter enn i dialog mellom kirkens ansatte, mellom kirkens frivillige, kirkens medlemmer og det norske samfunn. Den skjulte kirke må bli synlig gjennom dialog, i bevegelsen mellom åpenbaring og kroppslighet. I uttalelsen fra Kirkemøtet sies det at ”Troen på kirken som allmenn kaller Den norske kirke til å være en åpen kirke. Slik følger den sin Herre som møtte alle mennesker åpent og tydelig.”¹⁶⁶ Med bakgrunn i for eksempel den pågående debatten om homofiles adgang til det kirkelige embetet vet vi at dette ikke stemmer. Den åpne folkekirken ønsker alle velkomne i tro og tjeneste og har øyne for menneskets potensiale til gjennom tro å generere gode gjerninger. Og den åpne folkekirken innser at mennesker som kanskje ikke anser seg selv som kristne, ofte kan være nærmere evangeliet enn mennesker som åpenlyst og høylytt bekjenner seg som ”personlig kristne.” På spørsmålet om folkekirke er et vesenstrekk ved Dnk, kan man i dette perspektivet svare både ja og nei, i og med at folkekirke nærmest uttrykkes som en teologisk og ekklesiologisk visjon. Det som er viktig, er at det hele tiden arbeides med hvordan Dnk forstås som folkekirke, både på teologisk og på allmenn basis. Slik det ser ut i dag, går de kirkelige diskursene på et nivå der regler, former og organisering er viktigere enn det teologiske og allmenne innholdet. Og var det dette Jesus ville med sin forkynnelse om nestekjærlighet? Var det dette Luther understreket da han la frem sin tanke om det allmenne prestedømme?

Den norske kirke befinner seg alltid i brytningen mellom det gudløse og det kvalifiserte, mellom skjult åndelighet og synlig kroppslighet. Innerst inne er nok Den norske kirke folkekirke i sitt vesen, med et oppdrag om å være en kirke av folk, for folk, midt iblant folk, med evangeliet i ryggmargen og føttene godt plantet i Skaperverket.

¹⁶⁵ Gunnes, G. 2007. Gyrid Gunnes er prest i Domkirken menighet, Tromsø.

¹⁶⁶ Kirkemøtet 2004:”6. En åpen kirke”

5. Kilder

Saksdokumenter

BM 21/04: "Uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse." Skrevet ut 09.07.2007 på nettside: <http://kirken.no/?event=DoLink&famID=6778>

Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo (2004): "Uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse." Datert 9. september 2004, underskrevet av dekan Helge S. Kvanvig og fakultetsdirektør Dag Myhre-Nielsen. Tilsendt fra Kirkerådet august 2007.

Det teologiske Menighetsfakultet (2004): "Uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse. Høringssvar." Datert 8. september 2004, underskrevet av dekanus Gunnar Heiene. Tilsendt fra Kirkerådet august 2007.

KM 4/96: "Mål og Strategidokument for de sentralkirkelige råd 1997-2000." Tilsendt fra Kirkerådet oktober 2007.

KM 9/02: "Innstillingen fra Kirkerådets Kirke/stat-utvalg." Skrevet ut 09.07.2007 på nettside: <http://kirken.no/?event=DoLink&famID=6713>

KM 11/04: "Den norske kirkes identitet og oppdrag. Uttalelse til regjeringens stat-kirke utvalg." Skrevet ut 09.07.2007 på nettside: <http://kirken.no/?event=DoLink&famID=6714>

KR/AU 05/04: "Uttalelse om kirkeforståelse og kriterier for ressursberegning." Tilsendt fra Kirkerådet oktober 2007.

KR 15/04: "Kirkeforståelsen og kriterier for ressursberegning." Skrevet ut 09.07.2007 på nettside: <http://kirken.no/?event=DoLink&famID=6776>

KR 41/04: "Uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse." Skrevet ut 09.07.2007 på nettside: <http://kirken.no/?event=DoLink&famID=6778>

KR 59/04: "Den norske kirkes identitet og oppdrag. Kirkerådets uttalelse til regjeringens stat kirke-utvalg." Skrevet ut 09.07.2007 på nettside:

<http://kirken.no/?event=DoLink&famID=6779>

Misjonshøgskolen i Stavanger (2004): "Høring: Uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse." Datert 27. august 2004, underskrevet av rektor Knut Holter. Tilsendt fra Kirkerådet august 2007.

MKR 43/04: "Uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse." Skrevet ut 09.07.2007 på nettside: <http://kirken.no/?event=DoLink&famID=6807>

SKR 34/04: "Den norske kirkes selvforståelse." Skrevet ut 09.07.2007 på nettside: <http://kirken.no/?event=DoLink&famID=6828>

Teologisk nemd (2004): "Uttalelse om Den norske kirkes selvforståelse. Høringsuttalelse fra Teologisk nemd." Datert 9. september 2004, underskrevet av leder Trond Skard Dokka. Tilsendt fra Kirkerådet august 2007.

Internettsider

Bibelen 1978/2005: <http://bibelen.no>

Kunnskapsforlagets blå språk - og ordbokstjeneste: <http://www.ordnett.no>

Den norske kirke på nett: <http://kirken.no>

Trosopplæringsreformen "Størst av alt": <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=11495>

Andre kilder

Atkinson, P. og Amanda Coffey (2004): "Analysing documentary realities" i Silverman, D. (2004): *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. SAGE Publications Ltd., California.

- Bergem, J. E. og Andreas Aarflot (2007): *Mot en selvstendig folkekirke*. Vigmostad & Bjørke, Bergen.
- CA (1969): *Den Augsburgske Konfesjon (Confessio Augustana)*. Oversatt og med innledning av professor Dr. Theol. Einar Molland. J. W. Cappelens Forlag, Oslo.
- Christoffersen, S. Aa. (red.) (1999): *Moralsk og moderne? Trekk av den kristne moraltradisjon i Norge fra 1814 til i dag*. Ad Notam Gyldendal, Oslo.
- Ekström, R. (1964): *Gudsfolk och folkkyrka*. Gleerups Förlag, Lund.
- Furseth, I. og Pål Repstad (2003): *Innføring i religionssosiologi*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Grane, L. (2000): *Confessio Augustana*. Forlaget ANIS, Fredriksberg C.
- Gregersen, N. H. (red.) (1993): *Fragmenter af et spejl. Bidrag til dogmatikken*. Forlaget Anis, Frederiksberg C.
- Gunnes, G. (2007): "Kirken og homofil kjærlighet." I avisa *Nordlys*, mandag 12. november 2007, side 3.
- Hegstad, H. (1996): *Folkekirke og trosfelleskap. Et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter*. I serie *KIFO Perspektiv* nr. 1. Tapir, Oslo.
- Huber, W. (1983): "Welche Volkskirche meinen wir? Ein Schlüsselbegriff gegenwärtigen Kirchenverständnisses im Licht der Barmer Theologischen Erklärung." i Huber, W. (1983): *Folgen Christlicher Freiheit. Ethik und Theorie der Kirche im Horizont der Barmer Theologischen Erklärung*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vlyun.
- Håkansson, B. (2001): *Vardagens kyrka. Gustaf Wingrens kyrkosyn och folkkyrkans framtid*. Arcus Förlag, Lund.

Kirken.no (2007A): "Om Den norske kirke." Skrevet ut 22.09.07. på nettside:

<http://kirken.no/?event=doLink&famID=232>.

Kirken.no (2007B): "Strategiplan for Den norske kirke 2005-2008." Skrevet ut 17.10.2007. på

nettside: <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=231>.

Kirken.no (2007C): "Kommunikasjonsplattform." Skrevet ut 01.11.2007. på nettside:

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3199>.

Kirkemøtet (2004): "Den norske kirkes identitet og oppdrag." Skrevet ut 10.08.07. på

nettside: <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3197>.

Kirkerådet (2002): *Samme kirke – ny ordning. Om ny ordning av Den norske kirke, med særlig vekt på forholdet mellom kirke og stat. Innstilling fra Kirkerådets kirke/stat - utvalg 2002.* Den norske kirke, Kirkerådet, Oslo.

Kirke/stat-utvalget (2000A): *Hva er kirken? En ekklesiologi. Delrapport, september 2000.*

Kirkerådet, Oslo.

Kirke/stat-utvalget (2000B): *Forankring og forandring. Den norske kirke i det norske samfunn. Delrapport, september 2000.* Kirkerådet, Oslo.

Kirke/stat-utvalget (2000C): *Kirkens økonomiske rammeordninger – Alternative finansieringsformer. Delrapport, september 2000.* Kirkerådet, Oslo.

Kirke/stat-utvalget (2001A): *Reformer i Den norske kirkes ordning 1984-98. Delrapport, april 2001.* Kirkerådet, Oslo.

Kirke/stat-utvalget (2001B): *Religionsfrihet og Religionspolitikk. Delrapport, april 2001.*

Kirkerådet, Oslo.

Kristensen, V. (red.) (2006): *Årbok for Den norske kirke.* Kirkens informasjonstjeneste, Oslo.

Korsgaard, O (2007): "Demos." Skrevet ut 24.09.07. på nettside:

http://www.nordvux.net/download/837/20060210_ovekorsgaard.pdf.

Lausten, M. S. (1997): *Kirkehistorie. Grundtræk af Vestens kirkehistorie fra begyndelsen til nutiden*. Forlaget Anis, Fredriksberg.

Løgstrup, K. E. (2000): *Den etiske fordring*. J. W. Cappelens Forlag a.s., Trondheim.

Lønning, I. (1976): "De blinde ord. Om kirkebegrepet og de mangetydige begrepene bekjennelseskirke, folkekirke, statskirke, frikirke." i Lønning, I. (red) (1976): *Kirke og Kultur, vol. 81*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Meeks, W. A. (2003): *The first urban Christians. The social world of the apostle Paul*. Yale University Press, New Haven and London.

Myhre-Nielsen, D. (1998): *En hellig og ganske alminnelig kirke. Teologiske aspekter ved kirkens identitet i samfunnet*. Tapir forlag, Trondheim.

Norderval, Ø. (2001): "Den norske kirke i etterkrigssamfunnet: Konflikt, nyorientering og reformer" i Schjørring, J. H. (red.) (2001): *Nordiske folkekirker i opbrud. National identitet og international nyorientering efter 1945*. Aarhus Universitetsforlag, Århus.

Oftestad, B. T. m.fl. (1993): *Norsk Kirkehistorie*. Universitetsforlaget, Oslo.

Oftestad, B. T. (2002): "Den norske kirke" i Sødal, H. K. m.fl. (red.) (2002): *Det kristne Norge. Innføring i konfesjonskunnskap*. HøyskoleForlaget, Kristiansand.

Prenter, R (red.) (1963): *Luthers skrifter i udvalg. Bind 2. Skrifterne om Kirke og Gudstjeneste*. G. E. C. Gads Forlag, København.

Repstad, P (2000): *Religiøst liv i det moderne Norge*. HøyskoleForlaget, Kristiansand.

Sandvik, B (red.) (1988): *Folkekirken - status og strategier*. I serie *Presteforeningens Studiebibliotek* nr. 29. Den norske kirkes presteforening, Oslo.

Skarsaune, O. (1997): *Troens ord. De tre oldkirkelige bekjennelsene*. Luther Forlag, Oslo.

Statistisk Sentralbyrå (2007A): "Gudstjenester og deltakere ved gudstjenester i Den norske kirke. 2005-2006", skrevet ut 09.09.07. på nettside:

http://www.ssb.no/kirke_kostra/tab-2007-06-19-01.html

Statistisk Sentralbyrå (2007B): "Kirkelige handlinger og medlemmer i Den norske kirke. 2005-2006." Skrevet ut 09.09.07. på nettside:

http://www.ssb.no/kirke_kostra/tab-2007-06-19-02.html

Statistisk Sentralbyrå (2007C): "Sysselsatte i religiøs virksomhet i Den norske kirke, etter antall sysselsatte, avtalte årsverk. 2005-2006." Skrevet ut 09.09.07. på nettside:

http://www.ssb.no/kirke_kostra/tab-2007-06-19-03.html

Stat – kirke – utvalget (2006): *NOU 2006:2 Staten og Den norske kirke. Utredning fra Stat – kirke-utvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon av 14. mars 2003. avgitt til Kultur- og kirke departementet 31. januar 2006.* Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning, Oslo.

Steinholt, O. (2003): *Sett nordfra*. Nordnorsk Forlag, Alta.

Thorkildsen, D. (1995): "Da kirken oppdaget folket" i Christoffersen, S. Aa. og Trygve Wyller (1995): *Arv og utfordring. Menneske og samfunn i den kristne moraltradisjon*. Universitetsforlaget, Oslo.

Wingren, G. (1969): *Folkkyrketanken*. I serie *Kyrkan i 60-talet* nr. 8. Diakonistyrelsens Bokförlag, Stockholm.

Forsidebilde brukt med tillatelse fra Tromsdalen kirke. Fotograf Bjørn Jørgensen.

Vedlegg

Den norske kirkes identitet og oppdrag

Den norske kirkes identitet og oppdrag

Kirkemøtet 2004 vedtok 20. november uttalelsen "Den norske kirkes identitet og oppdrag"

20.11.2004

Den norske kirke er inne i dyptgripende endringsprosesser. Kirkemøtet tok i 2002 initiativ til et arbeid med kirkeforståelse og kirkelige reformer. I Kirkerådets regi pågår dette arbeidet blant annet ved at kirkens organer og tillitsvalgte involveres i drøftinger av dere forståelse av kirken. Uttalelsen "Den norske kirkes identitet og oppdrag" som et enstemmig Kirkemøte vedtok i november 2004, inviterer alle kirkens medlemmer til å tenke over hva kirken er og hva kirken skal være.

[NYNORSK UTGÅVE HER \(klikk\)](#)

[SAMISK UTGAVE HER - PDF \(klikk\)](#)

Kirkemøtet 2004 vedtok uttalelsen på bakgrunn av en henvendelse fra regjeringens stat/kirke-utvalg.

Kirkemøtets uttalelse er inndelt i tre hovedkapitler:

- A. Grunnlag og mål
- B. Fellesskap og organisasjon
- C. Folkekirke og samfunn

A. GRUNNLAG OG MÅL

1. En verdensomspennende kirke

Den norske kirke er en del av den verdensomspennende kristne kirke som har sitt grunnlag i Jesu liv, død og oppstandelse. I den nikerske trosbekjennelse uttrykkes troen på én, hellig, allmenn og apostolisk kirke. Den består av mennesker som ved dåpen er satt inn i fellesskap med Gud og med hverandre.

2. Kirke i Norge

Den norske kirke er en videreføring av den kirke som ble etablert i Norge ved slutten av det første årtusen. I dag er Den norske kirke del av et bredt fellesskap av kirkesamfunn i vårt land. Fra sin grunnleggelse har kirken i Norge vært en del av europeisk kirketradisjon. Denne tradisjon har satt varige spor i gudstjenesteliv, kirkeskikker og kirkeordning. Som folkekirke har kirken blitt formet av og satt sitt preg på kultur, historie og samfunnsliv. På ulikt vis har den hatt nære bånd til konge, statsmakt og andre

myndigheter. Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk, det samiske og det norske. Den norske kirke erkjenner at den har bidratt til fornorskning og undertrykkelse av samene som folk. Som folkekirke er Den norske kirke ikke identisk med folkefellesskapet, men er et særegent fellesskap bygd på dåpen og troen. Som trossamfunn har folkekirken en identitet som er forankret i eget trosgrunnlag. Kirkemøtets vedtak om at Den norske kirke skal være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke gir uttrykk for denne identitet.

3. En bekjennende kirke

Den norske kirke bekjenner troen på den treenige Gud, Fader, Sønn og Hellig Ånd, som skaper, frelser og livgiver. Denne tro er forankret i de bibelske skrifter i Det gamle og Det nye testamente. Kirken ser de oldkirkelige bekjennelser som et uttrykk for den felles kristne tro som den deler med andre kirker. De særskilte lutherske bekjennelsesskrifter er et genuint uttrykk for denne felles tro. Kirken vitner om Guds kjærlighet og gode vilje med verden og det enkelte menneskeliv, og om hvert enkelt menneskes uendelige verdi. Den vitner om nåden og tilgivelsen som frelsen bringer, og om det håp for verden og den enkelte som er gitt i Jesu oppstandelse og i forventningen om at han kommer tilbake og gjør alle ting nye. Det er kirkens oppgave å gi videre sin bekjennelse på en slik måte at den blir rotfestet i nye generasjoner.

4. En misjonerende kirke

Den norske kirke er selv et resultat av at kristen tro og gudstjeneste ble brakt til vårt land. Den er kalt av den treenige Gud til å vitne i ord og gjerning om det gode budskap. For kirken er det således en forpliktelse å dele evangeliet om Jesus Kristus med alle mennesker både i vårt eget land og over hele verden, i ulike kulturer og sammenhenger. Kirken har del i Kristi eget oppdrag; å kalle mennesker til å la seg forsones med Gud og med hverandre, og til å bli døpt inn i den kristne kirke. Kirkens misjon skal preges av vilje til å lytte og til å møte alle mennesker og kulturer med respekt.

5. En tjenende kirke

Den norske kirke er kalt av Gud til å stå på de svakes og utstøttes side, påpeke urett, lindre og overvinne nød. Den norske kirke skal være en tjenende kirke, et diakonalt fellesskap der mennesker gir omsorg og finner omsorg. Kirken utfordres og utfordrer til forvaltertjeneste i en verden der livsmiljø og ressurser er truet, til kamp for rettferdighet der kløften mellom rike og fattige øker, og til handling for fred der mennesker lever med urett og krig.

6. En åpen kirke

Troen på kirken som allmenn kaller Den norske kirke til å være en åpen kirke. Slik følger den sin Herre som møtte alle mennesker åpent og tydelig. Kirken skal gi rom for menneskelivets mangfold i hverdag og fest. Den skal lytte til menneskers livserfaringer og spørsmål, og tilby fellesskap som gir forankring og tilhørighet. Kirken vil la seg utfordre av ulike kunst- og kulturuttrykk, og er beredt til å fornye sin forkynnelse og sine trosuttrykk i møte med samtidens kultur. Som en åpen kirke vil Den norske kirke være i dialog med samfunns- og kulturlivet og med andre religioner og livssyn.

B. FELLESSKAP OG ORGANISASJON

7. Kirkens former

Den norske kirke fremtrer ikke alltid som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Når kirkens formspråk kommer til kort i møte med samtiden, må kirken finne nye former og uttrykk i sin kommunikasjon. Når dens fellesskap oppleves ufullstendige, utfordres kirkens medlemmer til å finne nye former.

8. Gudstjenesten

I menighetens samling om evangeliet, om dåpen og om nattverden finner kirkens fellesskap sitt grunnleggende uttrykk. Jf. Den augsburgske bekjennelse, artikkel VII: "Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett." Dette skjer i høymessen som menighetens hovedsamling, men også i andre typer gudstjenester, ved gravferd og vigsel, og i forbindelse med friere møteformer. I gudstjenesten har de øvrige sider ved kirken sin basis. I dette fellesskapet møtes mennesker i Guds nærvær, Gud møter oss med sin nåde, og vi ærer Gud. Evangeliet utfordrer oss til å tale sant om livet, til oppgjør, tilgivelse og nytt liv. I gudstjenesten skjer en kontinuerlig fornyelse av kirken i brytningen mellom tradisjon, samtid og kontekst. Den norske kirke arbeider aktivt med å fornye gudstjenesten gjennom en gudstjenestereform som skal fremme fleksibilitet, involvering og lokal forankring.

9. Dåp og medlemskap

Den enkelte blir medlem av kirken og i menighetens fellesskap gjennom å bli døpt i den treenige Guds navn, enten det skjer som barn eller voksen. Den norske kirke anerkjenner også dåp som er utført i andre kristne kirker som grunnlag for medlemskap.

10. Trosopplæring

Dåp forutsetter at de dømte gis opplæring i den kristne tro. I samarbeid med foreldre og faddere har kirken et ansvar for trosopplæring for barn og unge. Den norske kirke arbeider nå aktivt med å utvikle en trosopplæring som fremmer kristen tro, gir kjennskap til den treenige Gud og gir hjelp til livstolkning og livsmestring for alle dømte i alderen 0-18 år, uansett funksjonsnivå. En trosopplæring med bredt nedslag blant kirken medlemmer er avgjørende for å opprettholde Den norske kirke som folkekirke. Kirkens trosopplæring samspiller med den kunnskap og de holdninger som formidles gjennom skolens religionsundervisning og med folkelige og kirkelige skikker og tradisjoner. Kirkens opplegg for konfirmanter når allerede brede grupper av tenåringer og er i stadig fornyelse.

11. Medlemskap og deltakelse

Den norske kirke vil bekrefte og ivareta alle sine dømte som fullverdige medlemmer. I Den norske kirke er det store variasjoner i kirkemedlemmenes forhold til kristen tro og til deltakelse og engasjement i kirkens liv. Kirken vil legge til rette for at flere kan se gudstjenesten og menighetsfellesskapet som et sted å uttrykke og finne styrke til troen.

12. Et mangfoldig fellesskap

Med basis i den samme dåp og den samme tro er Den norske kirke et likeverdig fellesskap av menn og kvinner, gamle og unge, mennesker i ulike familiesituasjoner, med ulike etnisk tilhørighet og språklig bakgrunn, ulike seksuell identitet, ulike politiske standpunkt, ulike økonomisk og sosial posisjon og ulike funksjonsnivåer. Det er en stadig utfordring å virkeliggjøre dette i kirkens liv. Kirkemøtet har prioritert som særlig viktig at barn og unge kan kjenne seg som fullverdige medlemmer av menighetens fellesskap.

13. Medansvar og frivillighet

Alle kirkens medlemmer har et kall fra Gud til å tjene sine medmennesker. Dette kall omfatter også et medansvar for sin kirke. Kirken har bruk for de evner og anlegg Gud har gitt den enkelte. Derfor vil Den norske kirke fortsette å legge til rette for frivillig arbeid i menighetene fra flest mulig av kirkens medlemmer. Den vil støtte og utruste dem, slik at alle kan bruke sine gaver og anlegg til glede for fellesskapet i menighet og lokalsamfunn. Samtidig vil kirken oppmuntre sine medlemmer til å leve ut Guds kall til tjeneste i hverdagslivet i hjem og samfunn.

14. Tjenester og stillinger i kirken

Til å samle og bygge opp kirken og utruste den til sitt oppdrag har Gud innstiftet en

tjeneste med å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene. Prestetjenesten har en offentlig, ordnet karakter og overdras gjennom ordinasjon. Biskopen har et særlig ansvar for tilsynstjenesten. Diakoner, kateketer og kantorer er vigslet til andre viktige tjenester i menigheten. Også mange andre behov menighetene har, ivaretas gjennom ordnede tjenester og stillinger, så som kirkeverger og andre praktiske og administrative ledelses- og støttefunksjoner. Som arbeidsgiver utfordres kirken til å ta vare på alle sine ansatte i et godt arbeidsmiljø og til å skape et fruktbart samvirke mellom ansatte og frivillige medarbeidere.

15. Soknet

Soknet er den grunnleggende organisatoriske enhet i Den norske kirke. Som hovedregel er kirkemedlemmene som bor i soknet medlemmer i menigheten der. Gjennom denne strukturen sikres et kirkelig nærvær i alle lokalsamfunn i landet og menighetene gis en klar tilknytning til lokalmiljøet. Døvemenighetene er kategorialmenigheter for en bestemt gruppe kirkemedlemmer innenfor et distrikt. Som følge av endrede samfunnsforhold diskuterer Den norske kirke behovet for større fleksibilitet i den lokale organisering.

16. Kirkebygget

I alle sokn skal det finnes en kirke der den lokale menighet regelmessig feirer gudstjeneste. Gamle og nye kirkebygg er uttrykk for kirkens historie og for menneskelig livserfaring fra ulike tider. Kirkene er steder der evangeliet tolkes og forkynnes på nytt, også ved hjelp av ulike kunstarter og kulturelle uttrykk. Kirkebyggene må ivaretas godt for at de skal kunne være hellige rom for dagens mennesker og fungere som tjenlige lokaler for menighetens virksomhet. Dette innebærer at man må tilpasse mange kirker til aktuelle bruksbehov. Kirkene er i seg selv viktige symboler i lokalsamfunnet, som mange føler nær tilknytning til. Mange steder er også kirkegårdene viktige for lokal kirkelig identitet. Kirken ønsker at tilhørigheten til den lokale kirke skal styrkes og videreføres. Det forutsetter blant annet at det legges til rette for bygging av nye kirker når bosettingsmønstrene endres.

17. Kirkelig tjeneste for mennesker i bestemte livssituasjoner

Mange kirkemedlemmer er i faser av livet ikke i stand til å benytte seg av lokalmenighetens tilbud. For Den norske kirke er det viktig å sørge for kirkelig betjening og fellesskap for mennesker i alle livssituasjoner. Det skjer blant annet gjennom feltprestekorpset og sjømannskirkene, og gjennom kirkelig betjening ved sykehus, sykehjem, i fengsler og for studenter. Den norske kirke støtter den rett medlemmer av andre tros- og livssynssamfunn har til en tilsvarende betjening, og vil samarbeide om dette der det er naturlig.

18. Kirkens organisasjon og styringsstruktur

Den norske kirkes organisasjon er et resultat av en historisk utvikling der rådsstrukturen har vokst fram ved siden av en geistlig embetsstruktur. I dagens ordning er disse to linjene i den kirkelige organisasjon på forskjellig måte flettet sammen i et samhandlingsmønster, samtidig som den geistlige struktur i visse saker har en relativ selvstendighet. Rådsstrukturen i kirken er basert på demokratiske valg av og blant kirkens medlemmer. Den norske kirke vil arbeide for at en større del av kirkens medlemmer tar ansvar gjennom å delta i kirkelige valg. Arbeidet i rådene skjer i et nært samvirke mellom valgte representanter og de som gjennom vigsling og ansettelse har fått ansvar for bestemte tjenester i kirken. De kirkelige rådsorganer har derfor representasjon også fra prester, biskoper og andre kirkelig ansatte. Som kirkelige organer skal rådsorganene utføre sin oppgave på basis av den forståelse av kirken og dens oppdrag som er gitt i kirkens trosgrunnlag. Menighetsrådet, valgt av kirkens medlemmer, er soknets basisorgan. Dets grunnleggende oppgave er å vekke og nære det kristelige liv i soknet. I kommuner med flere sokn ivaretas administrative og økonomiske oppgaver av fellesrådet. I kirkeloven er alle kommuner pålagt et klart ansvar for den lokale kirkes økonomi. Alle menigheter hører til i et prosti og i et bispedømme og

står under tilsyn av en biskop. Den grunnleggende formålsbestemmelsen for menighetsrådets virksomhet gjenfinnes i bispedømmerådets oppgaver regionalt og i Kirkemøtets nasjonalt. I tillegg har disse organene samordningsansvar i kirken. Kirkemøtet er Den norske kirkes øverste representative organ. Kirkerådet er Kirkemøtets utøvende organ. Gjennom kirkens rådsstruktur har det i senere år vokst fram representative ungdomsråd, ungdomsting og et Ungdommens kirkemøte, som gir vesentlige innspill til saker som behandles i kirkelige organer. I Den norske kirke har biskopene, hver for seg og som bispemøte, et særlig ansvar for å bevare enheten og samholdet i kirken, ikke minst å verne om kirkens enhet i tro og bekjennelse. Innenfor rammen av statskirkeordningen er det rettslige grunnlaget for kirkens ordninger og styreform, både lokalt, regionalt og nasjonalt, gitt i grunnloven og i kirkeloven. Det innebærer at statlige organer; Kongen (regjeringen/kirkelig statsråd), Stortinget og kirkedepartementet, har styringsoppgaver i kirken. Den norske kirkes ordninger har gjennom historien vært i kontinuerlig forandring og utvikling. I en tid med store endringer i samfunnet må kirkens organisasjon vurderes fortløpende. Kirken har de siste årene påbegynt en omfattende reformprosess. Ut fra en teologisk forståelse kan en kirkeordning utformes på ulike måter. Det er et grunnleggende kriterium for vurderingen av Den norske kirkes ordning at den i dagens situasjon skal ivareta kirkens og menighetenes egenart og oppdrag og være fleksibel nok til å møte skiftende utfordringer.

19. Kirke og stat

Mens kirken i grunnloven av 1814 var en integrert del av statsapparatet, har Den norske kirke etter hvert fått en mer selvstendig rettslig og organisatorisk identitet og en stor grad av indre selvstyre. Statskirkeordningen har spilt en viktig rolle for Den norske kirkes plass i det norske samfunn og for forholdet mellom kirke og folk. Også i dag sikrer det nære forhold mellom kirke og stat viktige hensyn både for kirkemedlemmene og for samfunnet. På den annen side har den nære kobling mellom kirke og statsmakt hatt sine problematiske sider, ikke minst for minoritetene. Mange av de opprinnelige forutsetningene for etableringen av statskirkeordningen er i dag betydelig endret. Med flere tros- og livssynssamfunn er det ikke lenger sammenfall mellom kirke og befolkning. Innføringen av et parlamentarisk demokrati innebærer at kongens personlige kirkestyre er erstattet av organer som henter sitt mandat også fra velgere som ikke er medlemmer av kirken. Et viktig kriterium for den fremtidige ordning av forholdet mellom kirke og stat er at den skal sikre religionsfriheten, både for Den norske kirke og for andre tros- og livssynssamfunn. Så lenge statskirkeordningen består, er det avgjørende at statlige organer utøver sitt kirkelige styringsansvar med respekt for kirkens identitet og trosgrunnlag og med sikte på å sette kirken i stand til å utføre sitt oppdrag. Det er også viktig at kommunen oppfyller kirkelovens krav om å sikre den lokale kirkes økonomi.

20. Frivillige kirkelige organisasjoner og institusjoner

Ved siden av den lovbestemte kirkestrukturen finnes det i Den norske kirke et omfattende frivillig arbeid. I mange menigheter finnes det en omfattende virksomhet i lokale grupper, foreninger og ved lokale bedehus. Institusjoner og landsomfattende organisasjoner for blant annet barne- og ungdomsarbeid, misjon, utdanning, diakoni, kultur og retreat gjør en stor innsats både i vårt eget land og i andre deler av verden. Det arbeidet disse institusjonene og organisasjonene utfører, tilfører Den norske kirke engasjement og kompetanse og er vesentlig for at kirken skal kunne utføre sitt oppdrag. Det er derfor viktig at dette arbeidet får gode arbeidsbetingelser og at det får spille sammen med menighetene og kirkens offisielle organer på en god måte.

21. Mangfold av tradisjoner

Den norske kirke rommer et mangfold av tradisjoner og uttrykksformer innen trosliv og teologi. Dette er en rikdom. Økt internasjonal kontakt og økumenisk samarbeid har i de siste tiår særlig bidratt til å øke mangfoldet. Ulike tradisjoner må gis rom for sitt særpreg og sine særlige anliggender, samtidig som de må kunne berike og utfordre hverandre. Ulike grupper i kirken bør behandle hverandre med respekt og med vilje til å lytte til hverandres anliggender under en gjensidig forpliktelse på Den norske kirkes

læregrunnlag. Biskopene har et særlig ansvar for åndelig ledelse og tilsyn, og Den norske kirkes lærenemnd har et særlig ansvar for å avgi uttalelse i læresaker.

22. Den norske kirke og andre kirker

Den norske kirke deltar aktivt i arbeidet for kirkens enhet gjennom samtaler, samarbeid og avtaler om fellesskap med andre kirker, både i Norge og i andre land. Dette arbeidet har de siste tiårene ført til store endringer i forholdet mellom kirkesamfunnene. Den norske kirke har inngått avtaler om kirkefellesskap med anglikanske og reformatoriske kirker i Europa, og med Metodistkirken i Norge. Kristne fra alle kirkesamfunn er velkommen til å delta i Den norske kirkes nattverdfeiring. Den norske kirke er medlem blant annet av Norges kristne råd, Det lutherske verdensforbund, Kirkenes verdensråd og Konferansen av europeiske kirker, og vil fortsette sin deltakelse i økumeniske organisasjoner og nettverk, både nasjonalt og internasjonalt.

C. FOLKEKIRKE OG SAMFUNN

23. Religions- og livssynsfrihet

Den norske kirke anerkjenner og støtter religions- og livssynsfrihet som en grunnleggende menneskerett, både i Norge og i andre land. Den bekrefter enhver rett til selv å velge sin religiøse og livssynsmessige tilknytning, og til fritt å ytre seg om religiøse og livssynsmessige spørsmål. Den tar avstand fra alle former for diskriminering eller intoleranse på grunnlag av religiøs tilhørighet og overbevisning. Den norske kirke forutsetter at myndighetene behandler alle religiøse og livssynsmessige grupperinger likeverdig og rettferdig, og vil selv arbeide for å fremme gjensidig respekt og forståelse mellom ulike tros- og livssynssamfunn. Som majoritetskirke har Den norske kirke et særlig ansvar for dette, et ansvar kirken ikke alltid har hatt den nødvendige følsomhet for.

24. Den norske kirke som majoritetskirke

Det norske samfunn preges i dag av økt religiøs og livssynsmessig pluralisme. Fortsatt er et stort flertall av befolkningen medlemmer av Den norske kirke. Kristen tro og tradisjon preger folks liv i hverdag og fest, noe som bl.a. kommer til uttrykk gjennom den høye oppslutningen om dåp, konfirmasjon, vigsel og begravelse i kirkens regi. Den norske kirke vil fortsette å tilby kirkelige markeringer ved viktige hendelser i lokalsamfunnets eller folkets liv. Uavhengig av hvordan de fremtidige relasjonene mellom kirke og stat blir ordnet, vil Den norske kirke arbeide for fortsatt å kunne være en kirke med bred oppslutning.

25. Kirken som forvalter av kultur, verdier og tradisjoner

Med sine lange historiske røtter er Den norske kirke en forvalter av tradisjoner og verdier i kultur og samfunnsnivå. Både lokalt og nasjonalt spiller kirkelige tradisjoner og seremonier en viktig rolle i mange sammenhenger. Den norske kirke forvalter en rekke kirkebygg av stor historisk og kulturell betydning. Dette er en oppgave Den norske kirke ønsker å utføre på en ansvarlig måte i samarbeid med offentlige myndigheter. Samtidig vil den være åpen for og bidra til nyskaping og fornyelse av tradisjoner og kulturuttrykk. Kristendommen som kulturarv er det imidlertid ikke Den norske kirke og de andre kirkesamfunnene alene som forvalter i det norske samfunn. Gjennom 1000 år har evangeliet satt dype og varige spor i folk og samfunn, noe som i dag blant annet lar seg gjenfinne i menneskesyn og virkelighetsforståelse, i ukens og årets rytme i hverdag og helg.

26. Kirkens nærvær i folkelivet

Som folkekirke forholder Den norske kirke seg til allmenne livserfaringer i samfunnet, og

søker gjennom kirkelige handlinger, i sitt gudstjenesteliv, og i øvrig virksomhet å reflektere menneskelivet i dets mangfold. Som folkekirke ønsker Den norske kirke fortsatt å være til stede i alle lokalsamfunn. Den ønsker med sin virksomhet å være integrert i lokalsamfunnets liv og hendelser, og at kristen tro og livstolkning skal prege både dagligliv og høytid.

27. Kirke og etnisitet

Når Den norske kirke omtaler seg som folkekirke, er dette ikke å forstå på en monopoliserende og ekskluderende måte. "Folk" og "kirke" er ikke sammenfallende størrelser. Å tilhøre Den norske kirke er ikke noen betingelse for å være et fullverdig medlem av det norske samfunn. Den norske kirkes rolle som folkekirke må heller ikke oppfattes som en begrensning til det norske i etnisk forstand. Den norske kirke erkjenner gjennom historien å ha vært delaktig i etnisk undertrykkelse og assimilering, særlig overfor samene, kvenene og romanifolket. Den norske kirke vil bekrefte alle etniske gruppers rett til å bevare og utvikle sitt særpreg og gjenvinne det der det har gått tapt både i samfunnet og i kirken. I forhold til samene har dette gitt seg utslag i et arbeid for å styrke samisk kirkeliv, blant annet gjennom opprettelsen av Samisk kirkeråd. I møte med innvandringen til det norske samfunnet ønsker Den norske kirke å være en kirke der mennesker kan finne seg til rette, uansett etnisk og språklig bakgrunn.

28. Kirken og samfunnets verdigrunnlag

Uavhengig av hvordan de fremtidige relasjonene mellom kirke og stat blir ordnet, vil Den norske kirke arbeide for at kristne verdier fortsatt skal være en viktig del av samfunnets verdigrunnlag. Gjennom etisk veiledning og diakoni vil kirken særlig hevde menneskelivets ukrenkelighet og verdighet, fremme rettferdighet i økonomi og samfunnsliv, fremme verdier som verner ekteskap og familie, fremme fred og forsoning, og kjempe for vern av skaperverket. Kirkens budskap bærer i seg elementer som både bekrefter og utfordrer samfunnet og dets kultur. I dagens situasjon utfordres blant annet sider ved forbrukersamfunnets idealer og livsstil av det kristne budskapet. Kirken vil i så måte representere en motkultur i samfunnet. I arbeidet med etiske og moralske spørsmål er det viktig med dialog internt i kirken og å bygge allianser med andre aktører i kultur- og samfunnsliv. Samtidig som Den norske kirke har en kultur- og samfunnskritisk rolle, ønsker den selv å være lydhør for kritikk og korreksjon i forhold til hvordan den ivaretar sitt oppdrag.

29. Kirkens ansvar i et internasjonalt perspektiv

Den norske kirke er del av et internasjonalt fellesskap. Kirkens oppdrag og forpliktelser er derfor ikke begrenset til vårt eget land. Gjennom internasjonal misjon, diakoni og arbeid for fred, solidaritet og menneskerettigheter er den i nært samarbeid med partnerkirker og -organisasjoner, med på å ivareta det felles kristne oppdrag også utenfor Norges grenser. På tilsvarende vis mottar kirke og samfunnsliv viktige bidrag og perspektiver fra den verdensvide kirke.